

Seppo Karisalmi

KANSALAISET, SOSIAALITURVA JA TYÖELÄKE

ELÄKETURVAKESKUS
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tutkimuksia 1992:2

ISBN 952 - 9639 - 08 - 2

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	SOSIAALIPOLITIikka JA ELÄKEPOLITIikka: TUTKIMUKSEN TAUSTA	2
2.1	Sosiaalipolitiikka ja sosiaaliturvapolitiikan käsite	2
2.2	Toimeentuloturva ja eläkepolitiikka	3
2.3	Toimeentuloturvan kehityksen yleislinjat 70- ja 80-luvuilla	5
3	ASENTEIDEN MUUTOKSET TUTKIMUSKOHTEINA	7
3.1	Muuttuvat mielipideilmastot	7
3.2	Sosiaaliturva- ja eläkepoliittiset mielipiteet	8
3.3	Gallup-tutkimukset mielipiteiden mittaajina: kriittinen näkö- kulma	10
4	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI	14
5	PALKAN JA VAPAA-AJAN ARVOSTUS	14
6	KIINNOSTUS ELÄKEASIOITA KOHTAAN	17
7	TYÖELÄKETIEDOT	19
8	SOSIAALITURVAMENOT: LIIAN PALJON, SOPIVASTI VAI LIIAN VÄHÄN	22
9	SOSIAALIPOLIITTISTEN MENOKOHTEIDEN TÄRKEYSJÄRJES- TYS	24
10	MIELIPITEET ELÄKKEIDEN TASOSTA	26
10.1	Vanhuuseläke	26
10.2	Työttömyyseläke	27
10.3	Yksilöllinen varhaiseläke	28
10.4	Osa-aikaeläke	29
11	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA YKSILÖLLISEN VAR- HAISELÄKKEEN SAAMISEN EDELLYTYKSET	29
12	TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄASENTEET	31
12.1	Mielipide työeläkeasioiden hoitamisen vaikeudesta	31
12.2	Arvio taloudellisesta toimeentulosta eläkeaikana	32
12.3	Mielipide eläkkeen ansioperiaatteesta	34
12.4	Mielipide työeläkejärjestelmän muutostarpeesta	35

13	YHTEENVETO TULOISTA	36
	KIRJALLISUUS	40
LIITE 1	LIITETAULUKOT	43
LIITE 2	HAASTATTELULOMAKE	60

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1.	TEL:n perusteella myönnettävien etuuksien tietäminen, %	20
Taulukko 2.	TEL:n etuuksien tietäminen vuosina -79 ja -91, %	20

1

JOHDANTO

Eläketurvakeskuksen tutkimustoiminnassa on kiinnitetty huomiota työeläkejärjestelmän piiriin kuuluvien vakuutettujen työeläketietojen tason tutkimiseen aivan järjestelmän alkuvaiheista lähtien. 60-luvun puolivälissä suoritettiin ensimmäinen suuren yleisön tietoja ja asenteita mittaava ns. tiedontasotutkimus, jolla kerättyjä tietoja käytettiin myöhemmin hyväksi tiedotustoiminnan suunnittelussa.

Myöhemmin 70-luvun alussa tehtiin jo kolmas tutkimus, jonka tuloksia ei julkistettu erillisenä tutkimusraporttina. Työeläkejärjestelmän muuttuessa myös päätöksentekijöiden tarve saada palautetta uudistusten läpimenosta suuren yleisön tietoisuudessa pysyi yhä ajankohtaisena. Niinpä vuoden 1979 lopussa suoritettiin jälleen uusi tiedontason mittaus, jolla pyrittiin saamaan senhetkistä tilannetta mahdollisimman hyvin luotaava selvitys työeläkejärjestelmän peruseriaatteiden ja palvelujen tuntemuksesta vakuutettujen joukossa. Samalla tässä Eila Tuomisen "Yleisö ja työeläkelait 1979" tutkimuksessa pystyttiin tekemään vertailuja vuoden -72 tietoihin. Tutkimuksen tuloksena todettiin, että vakuutettujen tiedot ovat kasvaneet ja tietoisuus työeläkejärjestelmän perusteista on verraten hyvää tasoa. Työeläkkeiden yleistyessä myös niiden tuntemus on levinnyt laajemmalle kohdejoukolle.

Myöhemmin tiedontasotutkimuksia ei ole uusittu sellaisenaan. 80-luvun puolivälissä tehtiin tiedotuksen perillemeno selvittävää tutkimusta ja tässä yhteydessä mitattiin myös työeläketietoja kertaalleen (Forss & Jääskeläinen 1986). Tässä viimeisimmässä työeläketiedon tason mittauksessa todettiin yleistiedot työeläkkeissä joissain kohdin sellaisiksi, että tiedotuksen avulla tapahtuvalle tiedon tason kasvulle ei ollut juuri tilaa. Vaikkakin tämänkaltainen tilanne oli vain joidenkin yksittäisten tieto-osioiden kohdalla, on ehkä perusteltua olettaa, että erilliset aihealueiden tietämystä kontrolloivat mittaukset eivät tuo varsinaisesti paljoakaan uutta tiedottamisen ongelmakenttään. Tiedon kasvua tapahtuu hitaasti ja ja järjestelmä on periaatteessa yleisessä tietoisuudessa. Tästä syystä syntyi ajatus asennetutkimuksesta, jonka voisi kenties uusia.

Tiedontaso ei olisi tällöin kiinnostuksen kohteena, vaan työeläkejärjestelmän painottuminen ja tärkeys muuhun sosiaaliturvaan verrattuna ts. työeläkkeiden preferointi muuhun sosiaaliturvaan nähden. Toinen päätöksentekoa ja suunnittelua kiinnostava aihe on työeläkejärjestelmää kohtaan suunnatut odotukset ja asenteet. Näiden kahden näkökohdan toteuttaminen yhdessä tutkimuksessa määrääjoin antaisi tietoa, jota ei ole ollut aikaisemmin käytettävissä. Tutkimuskohteena ei olisi enää tieto, vaan mielihäilymasto ja sen muutokset. Tällaisella tutkimuksella olisi myös edelleen läheinen yhteys suunnitteluun ja päätöksentekoon, jotka tarvitsevat nopeasti konkreettista tie-

toa muuttuvista olosuhteista koko ajan kehityksen alaisena olevasta työeläkejärjestelmästä. Tämän tutkimuksen suunnitteluryhmään ovat kuuluneet Simo Forss, Seppo Karisalmi ja Jussi Vanamo. Tutkimusaineiston tietojenkäsittelyssä on avustanut Bo Lundqvist.

2

SOSIAALIPOLITIikka JA ELÄKEPOLITIikka: TUTKIMUKSEN TAUSTA

2.1

Sosiaalipolitiikka ja sosiaaliturvapolitiikan käsite

Sosiaalipolitiikkaa on yleensä rajattu suhteessa yhteiskunnassa harjoitettavaan muuhun politiikkaan. Sosiaalipolitiikka kuuluu osana laajempaan yhteiskuntapolitiikkaan, johon luetaan tavallisesti lisäksi talouspolitiikka ja kulttuuripolitiikka. Yhteiskuntapolitiikan rungon muodostavat tällöin ne valtion lakisääteiset tehtävät, jotka sisältyvät vuosittaiseen tulo- ja menoarvioon. Sosiaalipolitiikan tehtävänä on vaikuttaa ihmisten toimeentulon ja hyvinvoinnin jakautumiseen poliittisen päätöksenteon avulla ja tähdentää näitä näkökohtia yleisessä yhteiskunnallisessa kehityksessä. Talouspolitiikka ja sosiaalipolitiikka ovat vahvasti toisistaan riippuvia ja monissa yhteyksissä on korostettu talouspolitiikan ensisijaisuutta sosiaalipolitiikkaan nähden, mikä merkitsee sitä, että sosiaalipolitiikan ja kulttuuripolitiikan nähdään tukevan taloudellista kasvua.

Perinteinen sosiaalipolitiikan alan määrittely sisältää työpolitiikan, sosiaaliturvapolitiikan ja asuntopolitiikan lisäksi joukon sosiaalipolitiikan erityislohkoja kuten esim. terveyspolitiikan, alkoholipolitiikan, koulutuspolitiikan ja osuustoimintapolitiikan. Tämän jaottelu on muotoutunut uudelleen vähitellen. Sosiaaliturvapolitiikka on perinteisesti jaoteltu sosiaalivakuutukseen, sosiaaliavustukseen ja sosiaalihuoltoon. Tähän kolmijakoon lisättiin uutena toimintamuotona jo 70-luvulla sosiaalipalvelut. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat tuoneet lisää erityislohkoja sosiaalipolitiikan alaan.

Raunion mukaan sosiaalipolitiikan toimintajärjestelmä voidaan jaotella seuraavasti: sosiaaliturvapolitiikka, työpolitiikka ja sosiaalipolitiikan erityislohkot. Sosiaaliturvapolitiikkaan kuuluvat edellämainitut neljä toimintamuotoa. Työpolitiikkaan kuuluvat työsuhdepolitiikka, työsuojaus ja työvoimapolitiikka. Uusia erityislohkoja ovat aluepolitiikka, kuluttajapolitiikka ja ympäristöpolitiikka. Uudet toimintaloikat lähentävät sosiaalipolitiikkaa yhteiskuntapolitiikkaan (Raunio 1989, 31-47).

Sosiaalipolitiikan käyttämiä menetelmiä ovat suojele, tulonsiirto, palvelu ja suunnittelu. Suojele on historiallisesti vanhin toiminto. Sen varhaisin muoto on työpolitiikan alaan kuuluva työaika suojele. Tulonsiirrot ovat sosiaaliturvapolitiikan käytetyin menetelmä. Tulonsiirrot ovat horisontaalista uudelleenjakoa, jonka kohteena ovat tavallisimmin erilaiset riskiryhmät, joiden taloudellisen toimeentulon ja hyvinvoinnin turvaaminen on tavoitteena. Sosiaalihuollon menetelmiin kuuluu erityyppisten palvelujen lisäksi myös valikoima erilaisia sopeuttavia toimenpiteitä, joilla pyritään sosiaalistamaan poikkeavasti käyttäytyvät yksilöt takaisin yhteiskuntaan, vaikkakin asenteet tämän menetelmän suhteen ovat muuttuneet aikaisemmasta holhousmentaliteetistä ensisijaisesti palveluperiaatetta korostavaksi. Varsinaisia sosiaalipalveluja laajemman kokonaisuuden muodostavat erilaiset hyvinvointipalvelut, jotka ovat olennainen osa tämänhetkistä sosiaalipolitiikkaa. Näistä suurin osa on erityyppisiä koulutus- tai terveyspalveluja. Suunnittelun avulla pyritään kytkemään sosiaalipolitiikan eri lohkot toisiinsa ja harjoittamaan sosiaalipolitiikan tarpeisiin perustuvaa käytettävissä olevien voimavarojen suunnitelmallista ennakointia (Raunio 1989, 78-84).

Sosiaalipolitiikasta on olemassa erilaisia teoreettisia malleja. Kahtiajako marginaaliin ja institutionaaliseen sosiaalipolitiikkaan on yksi keino luonnehtia erilaisia sosiaalipolitiikan ilmenemismuotoja. Edellinen on luonteeltaan tarveharkintaista ja jälkimmäinen yhteiskuntaan vahvasti integroitunutta ja luonteeltaan uudelleenjakavaa. Nämä kaksi mallia ovat toistensa vastakohtia, eräänlaisia ideaalityyppejä, joilla kuvataan erilaisia sosiaalipoliittisia järjestelmiä. Eri maiden sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat yhdistelmä näistä kahdesta mallista. Institutionaalista sosiaalipolitiikkaa harjoittavista maita nimitetään hyvinvointivaltioiksi. Niiden sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat kattavuudeltaan laajoja ja taloudellisesti kalliita. Sosiaalipolitiikassa on siirrytty ajan mittaan marginaalisesta järjestelmästä kohti institutionaalista järjestelmää. Suomessa tässä kehityksessä on käännekohtaa merkinnyt toisen maailmansodan jälkeinen aika, josta lähtien lainsäädäntöteitse on luotu laajoja sosiaalivakuutuksen piiriin kuuluvia uudistuksia (Raunio 1989, 85-91).

2.2

Toimeentuloturva ja eläkepolitiikka

Sosiaaliturvan käsite sisältää sosiaalisen turvallisuuden tavoitteen, jota pyritään toteuttamaan julkisen vallan käyttämien, sosiaalihuollon piiriin kuuluvien toimenpiteiden avulla, vaikkakin sosiaalisen turvallisuuden luominen ja ylläpitäminen ei rajoitu vain sosiaaliturvapolitiittisiin toimenpiteisiin. Erilaiset sosiaaliset riskit saattavat kohdata yksilöä ja vaarantaa toimeentulon jatkuvuuden. Sosiaaliturvapolitiikan menetelmillä taataan toimeentulon jatkuvuus sosiaalivakuutuksen, -avustuksen tai -huollon avulla.

Tätä perinteistä sosiaaliturvapolitiikan jaottelua on jouduttu myöhemmin täydentämään yksilöllisillä palveluilla, jolloin on tehty jako rahalliseen tukeen ja henkilöön kohdistuviin toimiin. Jälkimmäinen sisältää sekä palvelut että tahdonvastaiset toimet. Tavallisesti kuitenkin sosiaaliturvapolitiikka määritellään hallinnon näkökulmasta eikä tuen laadun perusteella, jolloin tuloksena on perinteinen jako sosiaalivakuutukseen, sosiaaliavustukseen ja sosiaalihuoltoon, johon on lisätty sosiaalipalvelut.

Toimeentuloturvilla tarkoitetaan sosiaaliturvapolitiikkaan kuuluvia rahallisen tuen muotoja. Näiden peruspiirteitä on neljä: etuuskien taso, henkilöpiiri, riskitilanteet sekä organisoinnin ja toteuttamisen tapa. Etuudet voivat turvata ns. peruskulutustason, jo saavutetun kulutustason tai aikaisemman tulotason. Etuuskien henkilöpiiri saattaa vaihdella esim. asumisen, työsuhteen tms. perusteella. Perustoimeentulon turvaamiseen pyritään kaikissa riskitilanteissa. Saavutettu kulutustaso on tavoitteena suppeamman etuusryhmän kohdalla ja täyden korvauksen periaatetta sovelletaan vain vahingonkorvaustilanteissa. Peruskulutustasosta huolehtii julkisoikeudellinen viranomais, kun taas vakuutus- tai vahingonkorvausperiaatetta soveltaa yksityisoikeudellinen sosiaaliturvalaitos. Toimeentuloturva voidaan lisäksi jakaa ryhmäkohtaisiin etuuksiin, jotka peittävät mahdollisimman hyvin erilaiset sosiaaliset riskit sekä täydentävään yksilökohtaiseen tukeen, jota myönnetään erityistilanteissa (Raunio 1989, 139-145).

Eläkepolitiikka nousi tärkeäksi sosiaalipoliittisen keskustelun aiheeksi 50-luvulla, jolloin asetettiin perusta nykyiselle kansaneläkejärjestelmälle. Tulos ei tyydyttänyt kuitenkaan kaikkia väestöryhmiä, sillä uudistus takasi vain tasaeläkkeen vakuutetuille. Yhteiskunnan nopeutuva rakennemuutos loi pohjaa ansioihin suhteutettujen eläkkeiden järjestelmälle, työeläkkeille, joista TEL ja LEL tulivat voimaan 60-luvun alussa eläkekomitean työskentelyn jälkeen palkansaajien keskusjärjestöjen ja niiden näkemystä tukevien poliittisten puolueiden toiminnan pohjalta. Työntekijöiden eläkelakeja täydennettiin myöhemmin perhe-eläkkeillä ja yleinen perhe-eläkelaki liitettiin kansaneläkelakiin muutamaa vuotta myöhemmin saman vuosikymmenen lopulla. Lisäksi on todettava, että vuonna 1964 voimaantullut sairausvakuutuslaki oli huomattava lisäys sosiaaliturvaan.

Kun yrittäjien eläkelait YEL ja MYEL tulivat voimaan vuoden 1970 alusta ja työttömyyseläke liitettiin työeläkelakien mukaisiin etuuksiin 1971, oli voimakkain sosiaaliturvan uudistusvaihe sivuutettu. Myös kansaneläkejärjestelmää täydennettiin erilaisilla etuuksilla samanaikaisesti työeläketurvan laajentamisen kanssa. Siihen liitettiin mm. asumistuki ja rintamasotilaseläkkeet. Ikääntyneiden työntekijöiden työttömyysturvaa parannettiin erorahajärjestelmällä. Kuusikymmenluku oli rajun yhteiskunnallisen muutoksen aikaa, joka heijastui mittavina yhteiskunnallisina ja sosiaalipoliittisina uudistuksina. Työmarkkinajärjestöjen rooli muodostui keskeiseksi sosiaalipoliittisessa

päätöksenteossa ja uusia sosiaalietuuksia suunniteltaessa. Kymmenvuotiskaudesta 1961 - 1971 on käytetty nimitystä jokamiehen sosiaaliturvan syntymisen ajanjakso (Louhelainen 1984, 87-94).

2.3

Toimeentuloturvan kehityksen yleislinjat 70- ja 80-luvuilla

Työeläkkeiden kohdalla oli suurin muutos 70-luvun puolivälissä, kun karttumisprosenttia muutettiin ja työeläkkeiden vähimmäis- ja tavoitetasoa nostettiin. Täyden eläkkeen tavoitetasoksi tuli 60 % aikaisemman 40 %:n sijasta. Muut työeläkelakeja koskevat muutokset olivat huomattavasti vähäisempiä tällä vuosikymmenellä. Osa-eläke tuli työeläkelakeihin 1973 ja sukupolvenvaihdoseläke liitettiin maatalousyrittäjien eläke-etuihin 1974. TEL-indeksin perusteita muutettiin 70-luvun loppupuolella siten, että se määräytyi hinta- ja palkkaindeksin keskiarvona.

Elinkeinorakennetta koetellut rakennemuutos aiheutti myös lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Vuonna 1974 säädettiin viljelijäväestöä varten erityinen luopumiseläkelaki, joka mahdollisti viljelijän siirtymisen eläkkeelle 55 vuoden iässä. Lain tarkoituksena oli auttaa maatalousväestöä ammatinharjoittamisen ongelmissa ja nopeuttaa elinkeinorakenteen muutosvauhtia. Työmarkkinajärjestöjen toimesta tuli työehtosopimukseen velvoite ryhmähenkivakuutuksen järjestämisestä työntekijöille. Tällä oli tarkoitus korjata vapaa-ajan tapaturmavakuutuksessa havaittuja puutteita. Perhepoliittiset toimeentuloturvaetuudet kokivat myös muutoksia. Asumistukeen oikeutettujen piiriä laajennettiin 70-luvulla pariinkin otteeseen. Työttömyysturvaa parannettiin lieventämällä työttömyyskorvauksen saamisen ehtoja.

Kansaneläkkeiden puolella alkoi laaja uudistusvaihe 80-luvun alussa. Uudistuksen tavoitteena on turvata jokaiselle eläkkeensaajalle vähimmäistoimeentulo. Uudistus poistaa tarveharkinnan kansaneläkkeistä. Sen seurauksena työeläkkeiden ja kansaneläkkeiden rooli selkiintyy edellisen turvatessa kulutustason säilymisen ansiotyössä olleelle jälkimmäisen antaessa peruseläketurvan jokaiselle kansalaiselle. Kansaneläkeuudistuksessa on edetty vaiheittain. Tähän mennessä uudistuksesta on toteutunut kolme vaihetta. Sairausvakuutuksen päiväraha muutettiin ansiosidonnaiseksi ja se muuttui samalla veronalaiseksi tuloksi 80-luvun alussa. Myös kansaneläkkeen pohjaosasta ja lisäosasta tuli veronalaista tuloa. Sosiaalietuksien veronalaisuuden toteutuminen heijastaa muuttuneita käsityksiä. Etuudet ovat tavallaan eräänlaista palkkaan rinnastettavaa tuloa saajalleen.

Työeläkelaeissa tapahtui joukko uudistuksia 80-luvulla. Työeläkejärjestelmään kytkettiin rintamaveteraanien varhaiseläke 1982. Samana vuonna saivat maatalousyritt-

täjät tapaturmavakuutuslain. Työeläkkeeseen oikeutettujen piiri laajeni taiteilijoiden ja toimittajien eläkelain tultua voimaan 1986. Uusia työeläkelajeja kehiteltiin ja 1986 tulivat voimaan yksilöllinen varhaiseläke ja varhennettu varhaiseläke. Nämä eläke-
muodot sisällytettiin myös kansaneläkkeisiin sekä julkisen sektorin eläkkeisiin. Yksilöllinen varhaiseläke voidaan myöntää työsuhteen perusteella 55 vuotta täyttäneelle työkyvyn alenemisen perusteella ja varhennetun varhaiseläkkeen voi saada 60 vuotta täyttänyt työntekijä työsuhteen päättymisen jälkeen. Työeläkkeisiin liitettiin osa-aikaeläke 1987, jonka saamisen ehtona on työntekijän 60 vuoden ikä. Julkisella sektorilla ovat varhennetun varhaiseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen ikäraajat muutamaa vuotta alemmat kuin työeläkkeissä.

Perheellisten toimeentuloturvaan tuli joitakin parannuksia 80-luvulla. Äitiysraha tuli ansiotasosta riippuvaksi ja lasten kodinhoidon tuki tuli voimaan 80-luvun puolivälissä. Asumistukeen oikeutettujen piiriä laajennettiin myös yhden henkilön ruokakuntiin, jolloin asumistuesta tuli yleinen tukijärjestelmä. Työttömyysturvan alueella tapahtui kohennusta, kun työttömyyspäiväraha jaettiin peruspäivärahaan ja ansioihin suhteutettuun päivärahaan 1985. Edellinen siirtyi Kansaneläkelaitoksen maksettavaksi ja jälkimmäistä saivat työttömyyskassojen jäsenet. Päivärahasta tuli veronalainen samalla kun peruspäivärahan saamisen ehtoja lievennettiin. Sosiaalihuoltolain muutoksen yhteydessä 1984 entinen sosiaalitoimistojen myöntämä huoltoapu muuttui toimeentulotueksi. Samalla alettiin pyrkiä eroon vanhoista asenteista tähdentämällä tuen saamista jokaiselle kuuluvana "kansalaisoikeutena" (Louhelainen 1984, 94-99, Karisto & Takala & Haapola 1989, 166-176).

1960-luvulla alkanut nopea taloudellinen kehitys ja sitä seurannut sosiaaliturvan laajeneminen oli tavallaan rakennemuutoksen ensimmäinen vaihe, joka päättyi taloudellisen lamavaiheen aiheuttamaan uudistuvauhdin hidastumiseen. Sosiaalivakuutusjärjestelmien synty oli merkinnyt siirtymistä patriarkaalisesta huoltoyhteiskunnasta nykyaiseen hyvinvointivaltioon. Tämän järjestelmän perusteisiin kohdistettiin voimakasta kritiikkiä 70-luvun luvun lopulla. Puhuttiin hyvinvointivaltion kriisistä. Sosiaalipolitiikan taloutta elvyttävä vaikutus joutui kyseenalaiseksi. Keskustelussa tuotiin esille, että hyvinvointivaltio on liian kallis ja sosiaalipolitiikan perustana olevat vakuutusjärjestelmät ovat tehottomia ja kankeita. Yhteiskunta siirtyi jälkiteolliseen tietoyhteiskuntaan 80-luvulla, jolloin alkoi rakennemuutoksen toinen vaihe. Siihen liittyi alku-
tuotannossa ja teollisuudessa toimivien määrän supistuminen ja palveluelinkeinoissa toimivien määrän kasvu. Samanaikaisesti sosiaalimenojen reaalikasvun vauhti nopeutui 60-luvun tasolle. Hyvinvointivaltion lujittumisesta huolimatta sosiaalivakuutus ei ole pystynyt poistamaan köyhyyttä, kuten ehkä optimistisimmat kuvittelivat, sillä toimeentulotuen varassa elävien määrässä on ollut jopa kasvua. Silti käytettävissä ole-
viin tuloihin perustuvat toimeentuloerot ovat pienentyneet 70-luvun jälkeen, mitä on

pidettävä osoituksena harjoitetun sosiaalipolitiikan menestyksellisyydestä (Tuomikoski 1988).

3

ASENTEIDEN MUUTOKSET TUTKIMUSKOHTEINA

3.1

Muuttuvat mielipideilmastot

Yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen edellyttää osallistujaltaan kannanottoa mitä erilaisimpiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Julkiset keskustelun aiheet vaihtuvat taajaan ja niiden huomioiminen vaatii osanottajalta aktiivisuutta. On todettu nykyajan ihmisen elävän niin suuren informaatiotulvan keskellä, että hän ei voi poimia kuin pienen osan kaikesta joukkotiedotusvälineiden tarjoamasta informaatiomäärästä. Yksilön suhtautuminen määräytyy pitkälti hänen omaksumiensa asenteiden perusteella. Asenteella ymmärretään vakiintuneessa kielenkäytössä valmiutta suhtautua tietyllä tavalla tiettyyn kohteeseen. Asenne ilmenee käyttäytymisen alueella joko toimintana tai viestintänä. Asenteissa erotetaan tunneperäiset, tiedolliset ja toiminnalliset osatekijät.

Mielipide ei ole yhtä pysyväluonteinen kuin asenne. Se on altis ympäristöstä tuleville vaikutteille ja herkkä muuttumaan. Mielipidettä voi aina tarvittaessa tarkistaa muuttuvien olosuhteiden ja tietojen mukaan. Asenteen muutokset ovat sen sijaan paljon hitaampia ja asenteilla on taipumus hallita ajattelua siinä määrin, että saatu uusi informaatio jostain aiheesta pyritään tulkitsemaan niiden suuntaisesti vastaanottajalle mieleiseksi.

Joukkoviestinnässä on usein keskitytty vastaanottajien yksilöllisten ominaisuuksien ja psykologisten puolien merkityksen tarkasteluun ja tällöin on usein unohdettu johtopäätöksiä tehtäessä, että saadut tulokset riippuvat myös siitä yhteisöstä, johon vastaanottajat kuuluvat. "Tällöin jää analysoimatta se, että joukkoviestintä tapahtuu yhteiskunnassa, jossa vallitsee mm. tietynlainen kokonaiskulttuuri kielellisine tottumuksineen ja itsestänselvyyksineen. Yhteiskunnassa voi myös esiintyä osakulttuureja, jotka muodostuvat laajojen sosiaalisten ryhmittymien ja kerrostumien symboli ympäristöjen pohjalta. Tässä käytetään sanaa mielipideilmasto kuvaamaan niitä itsestänselvyksiä, jotka toimivat yhteiskunnassa mielipiteen muodostuksen perusolettamuksina ja jotka myös hallitsevat joukkoviestinnän vastaanottotilannetta. Sen keskeiset ainekset ovat toisaalta ne käsitykset, joista vallitsee yksimielisyyttä, toisaalta taas yhteiskunnallista keskustelua hallitsevat halkeamat tai perusjaot (Allardt 1978, 315-316)." Allardt toteaa artikkelissaan, että suomalaista mielipideilmastoa luonnehtii ul-

kopoliittinen yksimielisyys, sisäpoliittinen oikeisto-vasemmisto-jaottelu sekä poliittisesti värityneet tyytymättömyyden ilmaukset. Poliittiset asetelmat ovat jäykkiä ja ulottuvat yhteiskunnallisen toiminnan eri alueille. Politisoitumisen syyt ovat usein menneisyydessä, mutta aikaansaadut vahvat byrokraattiset rakenteet ovat säilyneet.

Asenne- ja mielipidetutkimuksia on julkaistu mitä moninaisimmista aihepiireistä. Tutkijoiden mielenkiinnon kohteena on ollut koko yhteiskunnallisen todellisuuden kirjo monimuotoisuudessaan. Asenteiden ja mielipiteiden systemaattisia muutoksia kartoitettavia selvityksiä on kuitenkin vähemmän. Yleensä on tyydytty vain yhden poikkileikkausajankohdan tarkasteluun. Osa tutkimuksista on tarkoitettu vain toimeksiantajan käyttöä eikä julkisuutta varten. Monet järjestöt ja yritykset teettävät toimialaansa liittyvää tutkimusta, jossa pyritään selvittämään mahdollisimman tarkasti jäsenkunnan, kohde- tai sidosryhmien mielipideilmaston vaihteluita. Tutkimuslaitoksista voidaan mainita esimerkiksi alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, jonka toimesta on tutkittu väestön alkoholin käyttöön liittyviä mielipiteitä ja suomalaisia juomatapoja näiden asenteiden ilmenemismuotoina. Tampereen yliopiston kunnallistieteiden laitoksella on tutkittu 80-luvulla systemaattisesti energiapoliittista asenneilmastoa, jonka kehityksestä on tietoja vuodesta -83 lähtien (ks. esim. Mäkelä 1976a ja 1976b, Simpura 1985, Kiljunen 1990).

3.2

Sosiaaliturva- ja eläkepoliittiset mielipiteet

70-luvun lopulla muodostui hyvinvointivaltion kriisi sosiaalipolitiikan tutkijoiden keskustelunaiheeksi. Hyvinvointivaltion käsite tarkoittaa institutionaalista sosiaalipolitiikkaa harjoittavaa valtiota, jossa sosiaaliturva on kansalaisen perusoikeus. Liberalistisen yksilön vastuun tilalla on julkisen vallan velvollisuus huolehtia kansalaisten toimeentulosta laajojen lakeihin perustuvien sosiaalipoliittisten ohjelmien avulla. Hyvinvointivaltioon sisältyvän sosiaalipoliittisen järjestelmän taloudellisiin perusteisiin ja uskottavuuteen kohdistettiin kritiikkiä eri tahoilta, mutta myöhempi kehitys on osoittanut arvostelun osin perusteettomaksi. Hyvinvointivaltion perusta ei ole järkkynyt pessimististä ennustuksista huolimatta. Hyvinvointivaltio on ainakin Pohjoismaisessa asemaltaan institutionaalinen ja olennainen osa yhteiskuntaa.

Myöhemmin 80-luvulla on noussut esiin keskustelu sosiaalivaltiosta. Hyvinvointivaltio ja sosiaalivaltio ovat eri käsitteitä. Sosiaalivaltio liittyy valtiollisen sosiaalipolitiikan tiettyjä piirteitä kohtaan harjoitettuun kritiikkiin, jonka lähtökohtana on marxilaisesti painotettu teoreettinen näkökulma. Sosiaalivaltio määritellään hyvinvointivaltioksi, joka harjoittaa sosiaalivakuutusperinteeseen perustuvaa sosiaalipolitiikkaa sekä ihmisten yksityiselämään välittömästi vaikuttavaa sosiaalipolitiikkaa, jota edustaa so-

siaalityö. Erään määrittelyn mukaan sosiaalivaltiolle tyypillistä se, että valtio puuttuu laajamittaisesti kansalaisten arkielämään ja sosiaalisiin suhteisiin, jolloin ei ole kysymys hyvinvoinnin edellytysten turvaamisesta. Määrittelyt riippuvat aina jonkin verran aiheen tarkastelun lähtökohdista. Hyvinvointivaltiolle tyypillisiä sosiaalipolitiikan menetelmiä ovat tulonsiirrot ja palvelut. Sosiaalivaltiolle puolestaan ovat tyypillisiä henkilöön kohdistuvat toimet, joita voidaan kuvata käsitteillä auttaminen, hoito, huolto sosiaalistaminen ja kontrolli. Keskeinen käsite on interventio, jolla tarkoitetaan pyrkimystä toiminnan kohteena olevan henkilön tilan tai toiminnan muutokseen. Sosiaalivaltion käsitettä on käytetty keskustelussa ihmisten arkielämän sosiaalisiin suhteisiin tunkeutuvan sosiaalipolitiikan kritisoimiseen (Raunio 1986, 59-62).

Hyvinvointivaltion kriisikeskustelu liittyi joihinkin suomalaisten sosiaaliturva-asenteita mittaaviin tutkimuksiin. Vuosien 1975 ja 1980 sosiaaliturvamielipiteiden muutosten analyysi osoitti, että sosiaaliturvan lisäämisnopeutta liian nopeana pitävien osuus oli aavistuksen verran kasvanut tarkasteluajanjaksona, mutta sosiaaliturvaan käytettäviä veromääriä ei oltu halukkaita vähentämään. Saadut tutkimustulokset eivät juuri antaneet vahvistusta hyvinvointivaltiota koskeville kriisiolettamuksille (Alestalo & Uusitalo 1981). Osittain samaan aineistoon perustui ajanjakson 1975 - 1985 sosiaaliturvamielipiteitä ja niiden muutosta kartoittava tutkimus, jonka aineistona oli koko 15 vuotta täyttänyt väestö. Tutkimus osoitti, että nykyisen sosiaaliturvan vähentämistä kannattavia oli selvä vähemmistö. Kriittinen suhtautuminen sosiaaliturvaan kasvoi lievästi 70-luvun loppupuoliskolla, mutta tämä tilanne palautui entiselleen 80-luvun alkupuolella. Tyytyväisyys nykyisen tasoiseen sosiaaliturvaan kasvoi, joten yleinen mielipide ei millään tavoin tukenut sosiaaliturvaan kohdistuvia supistuksia. Hyvinvointivaltion legitimitetti ei ole joutunut kyseenalaiseksi tarkasteluajanjaksona kansalaisten tietoisuudessa. Hyvinvointivaltion kriisistä puhuminen Suomessa 80-luvun alkupuoliskolla on ollut ulkomaista lainatavaraa, jolle ei ole löytynyt yksityiskohtaisesti tarkasteltuna riittävää katetta suomalaisesta sosiaalipoliittisesta todellisuudesta (Pöntinen & Uusitalo 1986, Uusitalo 1986).

Eläkepoliittisista mielipiteistä ja niiden vaihtelusta on myös jonkin verran käytännön tutkimustietoa. Eläketurvakeskuksen aloitesta 70-luvun lopussa suoritetussa tutkimuksessa kysyttiin 18-64-vuotiaalta väestöltä joitakin sosiaaliturvaan ja eläketurvaan suhtautumista mittaavia kysymyksiä, joita oli käytetty asennetutkimuksessa 1972. Vertailu rajoitettiin vain työeläkelakien piiriin kuuluvien joukkoon ja sen tulokset kuvastavat 80-luvun vaihteen eläkepoliittista ilmastoja. Tulosten mukaan tärkeimmäksi sosiaaliseksi menokohteeksi 1979 aktiiviväestöön kuuluvat vastaajat sijoittivat työttömyyden torjunnan (28 %), jota seurasivat eläketurva (24 %), perhepolitiikka (21 %), terveyden- ja sairaanhoito sekä ennaltaehkäisevä toiminta (19 %) ja viimeisenä muut kohteet (8 %). Tärkeimmät muutokset vuoden 1972 tilanteeseen olivat työttömyyden torjunnan ja perhepolitiikan kannatuslukujen kasvu muiden sosiaalipolitiikan lohko-

jen kannatuslukujen laskiessa vastaavasti. Tulos heijastaa 70-luvun lopun hankalaa taloudellista tilannetta, jonka rinnalla muut sosiaalipolitiikan lohkot saivat pienemmän painoarvon.

Tutkimuksessa kysyttiin myös käsitystä siitä, kuinka sopivasti käytetään varoja erilaisiin sosiaalisiin tarkoituksiin. Asennoituminen muuttui jyrkästi tarkasteluajanjaksona. Vuosikymmenen alussa enemmistö (67 %) oli sitä mieltä, että rahaa käytetään liian vähän, mutta vuosikymmenen lopussa oli tapahtunut moodin siirtymä luokkaan "tarpeellinen määrä" (52 %) samalla kun "liian paljon"-vaihtoehto osoitti muutaman prosenttiyksikön kasvua. Eläketurvan tasoa koskevista arvioinneista ei 70-luvulla ollut tapahtunut suuriakaan muutoksia. Noin viidennes piti sitä hyvänä, noin puolet kohtalaisena ja neljännes huonona (Tuominen 1982, 6-16, 34-37).

3.3

Gallup-tutkimukset mielipiteiden mittaajina: kriittinen näkökulma

Mielipidemittauksia on käytetty 30-luvulta lähtien lähinnä poliittisten puolueiden kannatuslukujen arviointiin. Yhdysvalloissa niistä tuli erittäin suosittuja ja mielipiteiden mittauksen tekniikka on levinnyt sieltä vähitellen länsimaisten demokratioiden poliittiseen käytäntöön. Pitkään uskottiin niiden vaikuttavan mielipiteenmuodostukseen. Oletettiin, että menestys mielipidemittauksessa toisi menestystä myös vaaleissa. Tätä käsitystä romuttivat kuitenkin sille täysin vastakkaiset vaalitulokset ja siitä on nykyään luovuttu. Gallupien suurin vaikutus poliittisessä järjestelmässä ei suuntaudu niinkään äänestäjiin kuin lehdistöön ja kulloinkin käytävään poliittiseen keskusteluun. Tutkimusten toimeksiantajat vaikuttavat tällöin käsiteltäviin aiheisiin ja sitä kautta keskustelun sisältöön.

Kun mielipidemittaukset tulivat käyttöön niiden vastaanotto oli yleensä myönteinen. 30- ja 40-luvuilla monet keskustelijat suhtautuivat niihin optimistisesti. Niiden katsottiin olevan eräänlaisia kansanäänestyksiä ja lisäävän kansan vaikutusvaltaa. Toisin sanoen niillä arvioitiin olevan merkitystä demokratian kehittymiselle. Nykyään ei juuri kukaan arvioi mielipidemittausten painoarvoa tällaisilla perusteluilla. Kriittisempi asennoituminen niitä kohtaan on yleistynyt ja ne saatetaan nähdä pikemminkin yhteiskunnassa valtaa pitävien käyttämänä manipulointikeinona (Holmberg & Petersson, 25-29).

Mielipidemittaukset ovat osa poliittista kulturia ja niihin on opittu luottamaan. Niiden antamia tietoja pidetään suuren yleisön keskuudessa objektiivisina ja tarkkoina. Mielipidetutkimusten tuloksiin sisältyy kuitenkin joukko niiden luotettavuutta heikentäviä tekijöitä, jotka eivät ole suuren yleisön tietoisuudessa.

Holmberg ja Petersson luettelevat joukon tutkimustulosten luotettavuutta heikentäviä ja mahdollisia tulkintaerimielisyyksiä aiheuttavia tekijöitä, jotka ovat kyllä tuttuja tutkimuksen tekijöille, mutta eivät tavallisille tietojen vastaanottajille.

Ensinnäkin erilaiset otantamenetelmät antavat erilaisia tuloksia. Muun kun todennäköisyysotannan käyttöön turvaudutaan sellaisissa tapauksissa, joissa satunnaisotoksen poimiminen on mahdotonta. Tästä löytyy esimerkkejä niin sosiologian kuin myös erityisesti psykologian alueelta. Tällöin tulosten ei voida katsoa olevan tilastollisesti edustavia, vaikkakin niiden perusteella tehdään usein laajoja ja pitkällekin meneviä yleistyksiä. Esimerkkinä tällaisesta harkinnanvaraisesta näytteestä on kiintiöpoiminta, johon monet gallupit perustuivat 40-luvulla, mutta joka osoittautui epäluotettavaksi vaalitulosten ennustajaksi ja sai luovuttaa suosituimmusasemansa yksinkertaiselle satunnaisotannalle ja tätä kompleksisemmille otanta-asetelmille.

Toiseksi mielipidetutkimuksissa saatuihin yksinkertaisiin prosenttilukuihin sisältyy luottamusväli ts. se alue, jonka sisällä kannatusluvun arvioidaan tilastollisesti vaihtelevan. Tämän luottamusvälin määräytyminen riippuu useasta erillisestä tekijästä, joiden tietäminen vaikuttaa tuloksen arviointiin. Erilaiset otantamenetelmät sisältävät yhden mahdollisen vaihtelun lähteen luottamusvälin määräytymiselle. Se todennäköisyys, jolla arvio tehdään (esim. 95 %), vaikuttaa tulokseen. Mitä suurempi varmuus sitä suurempi luottamusväli. Jos arvioitavan kannatusosuuden suuruus on lähellä 50 %:a, on sen varianssi suurimmillaan ja samoin sen vaikutus luottamusväliin. Mitä lähempänä ko. luku on prosenttijakautuman jompakumpaa ääripäätä, sitä pienempi on luvun varianssi ja samalla luottamusväli. Otoksella on luonnollisesti myös merkitystä arvioinnissa. Mitä suurempi otoskoko sitä pienempi arviointivirhe. Suurella otoskoolla on puolellaan myös se etu, että aineisto voidaan jakaa osiin ja saada siten luotettavaa tietoa mielipiteiden vaihtelusta erilaisissa alaryhmissä. Luottamusvälin määräämiseen sisältyy vielä äärellisyyskorjauskerroin, joka vaikuttaa jonkin verran lopulliseen virhemarginaaliin. Se riippuu otantasuhteesta ts. otoksen ja perusjoukon suhteesta. Mitä suurempi on otantasuhde sitä pienempi on luottamusväli. Käytännössä tällä on kuitenkin useimmiten vain vähäinen merkitys, sillä tutkimuksissa on monissa tapauksissa perusjoukkona koko väestö, josta otos on vain murto-osa. Kun otos on enintään 5 % perusjoukosta, ei äärellisen perusjoukon korjauskerroin ole tarpeellinen. Esimerkiksi jos sekä Ruotsissa että Yhdysvalloissa poimittaisiin 1000 henkilön otokset väestöstä, olisivat tulokset yhtä tarkkoja, sillä kummassakin tapauksessa äärellisyyskorjauskertoimet olisivat likimain yhtä suuret.

Kolmanneksi kato muodostaa aina yhden tutkimuksen luotettavuutta alentavan tekijän. Nykyään läntisissä mielipidetutkimuslaitoksissa tehtävissä mielipidemittauksissa joudutaan hyväksymään 30 - 40 %:n haastattelukato osana tutkimuksen arkipäivää. Aikaisemmin kato ei ollut näin korkea, mutta haastatteluista kieltäytyminen on yleis-

tynyt erilaisten mielipidetutkimusten lisääntyessä. Yksittäisen prosenttiluvun arvioinnissa kadon vaikutus tuloksiin voi olla teoriassa muutamasta prosentista yli kymmenen prosenttiin, mutta käytännössä virhe lienee parin prosentin luokkaa.

Neljänneksi haastattelijoiden vaikutus tulosten muotoutumiseen on eräs mahdollinen virhelähde, joka voi vääristää saatuja tuloksia. Haastatteliijoilla voi olla jonkin verran vaikutusta kysyttäessä suhtautumista voimakkaasti tunneperäisiin asioihin, mitä ei ehkä ilmenisi muiden tietojenkeruumenetelmien (puhelinhaastattelun, postikyselyn) kohdalla. Haastattelijoiden vaikutusta kontrolloidaan nykyisin jollain tavoin tutkimuslaitoksissa, mutta tästä aiheesta on tehty hyvin vähän perusteellisempia tutkimuksia.

Viidenneksi kysymysten muotoilu vaikuttaa erittäin paljon tuloksiin. Eri tutkimuslaitokset mittaavat samaa asiaa erilaisilla kysymyksillä ja saavat erilaisia tuloksia. Kysymyksen asettelulla ja annettujen vaihtoehtojen määrällä ei pysytytä aina tavoittamaan todellisuutta, joka on monivivahteisempi kuin haastattelijan antama vastausvalikoima (Holmberg & Petersson 1980, 41-75).

Edellä esitettyihin näkökohtiin on osittain nojaututtu eläkepolitiikkaa sivuavien mielipidetutkimusten tulosten julkistamisen yhteydessä. Eläketurvan yksityiskohtiin asennoitumista mittaaviin gallupeihin on kohdistettu arvostelua, jonka pääväittäjänä on se, että mielipidetutkimukset antavat pinnallisen kuvan monimutkaisista asioista. Kysymysten asettelulla saadaan aikaan triviaaleilta vaikuttavia tuloksia. Kun kokonaisuudessaan verraten monimutkaista aihealuetta pyritään luotaamaan mahdollisimman yksinkertaistetulla kysymysvalikoimalla, saadaan tulokseksi vain harhaanjohtava kuva todellisuudesta (Norrmén 1988).

Peräkkäisten mielipidemittausten luotettavuus on kyseenalainen. Lyhyin väliajoin toistettava mielipidetutkimus on altis näennäisvaihtelulle. Suhtautumistavan muutoksen suunta voi yhtä hyvin aiheutua satunnaisista otantavaihteluista, jotka riippuvat tutkimusmetodeista. Kuitenkin poliittisten mielipiteiden muutokselle on löydettävissä yhtenevät linjat eri tutkimuslaitosten tekemissä tutkimuksissa. Yleissuunta näkyy luotettavasti kaikista yksittäisistä eroista huolimatta. Poliittisten tapahtumien selittämisessä on ongelmana se, että mahdollisten selitysten joukko on niin suuri. Siksi poliittiset prognoosit ovat aina niin epävarmoja.

Vaikuttaako sitten mielipidemittausten tulosten julkistaminen yleiseen mielipiteeseen. Ensinnäkin täytyy olettaa, että suuri yleisö huomioi jollain tavoin julkistetut tulokset. Kun oletetaan näin tapahtuneen, on valittavana kaksi erilaista käsitystä vaikutuksen suunnasta. Toinen näkemys on se, että puolue, joka menestyy mielipidemittauksissa, menestyy myös vaaleissa. Menestys tuo mukanaan myötäilijöitä. Tämä on ns. "ylivoi-

maefekti". Myös tälle vastakkaista käsitystä on suosittu kirjallisuudessa. Tällöin on otaksuttu, että huonoksi ennustettu menestys saa äänestäjät tuntemaan myötätuntoa galluppien povaamaa häviäjää kohtaan. Tätä jälkimmäistä oletusta voisi kutsua "tapioefektiksi". Äänestäjien erilaisia psykologisia reaktioita ei ole kuitenkaan pystytty kiistattomasti todentamaan - teoreettisille reaktiomalleille ei ole löydetty ristiriidatonta näyttöä varsinaisissa tutkimuksissa, joita on tehty näiden oletettujen efektien havaitsemiseksi. MieliPIDemittauksen suora vaikutus äänestyskäyttäytymiseen riippuisi useiden ehtojen samanaikaisesta toteutumisesta. Tutkimuksissa todettu vaikutus, jos sitä ylipäättään on havaittu, on pikemminkin marginaalista. Sen sijaan mieliPIDemittauksilla on epäsuoria vaikutuksia yleiseen poliittiseen keskusteluun, johon ne tuovat lisäväriä (Holmberg & Petersson 1980, 222-232).

Edelläesitetyt galluputkimusten käytäntöön liittyvät reunahuomautukset eivät sisällä varsinaisesti mitään uutta sellaiselle lukijalle, joka on jo ennestään perehtynyt surveytutkimusten teknisiin ongelmiin. Kritiikin tarkoituksena on synnyttää tervettä epäilyä galluppien yksioikoisia tulkintamalleja kohtaan ja tavallaan osoittaa niiden tulosten luotettavuuden arvioinnissa ilmenevät heikot kohdat. Gallupit ovat osa nykyaikaista viestintätodellisuutta ja niiden tuloksiin suhtaudutaan usein liiankin kunnioittavasti, eikä tällöin aseteta kyseenalaisiksi tutkimuksia, joihin suhtaudutaan kuin ehdotomaan totuuteen. Galluppien tulokset ovat herkästi muuttuvia ja alttiita erilaisille virhelähteille. Lisäksi tottunut tutkimusten laatija pystyy usein muokkaamaan todellisuutta haluaamaansa suuntaan, jolloin tulosten informaatioarvo ei ole sitä luokkaa kuin yleisesti annetaan ymmärtää.

Aiemmin esitetyt havainnot galluputkimusten sisältämän totuuden "suhteellisuudesta" liittyvät ennen muuta poliittisen mieliPIDteenmuodostuksen tutkimiseen, jolloin kysymysten asetteleminen on usein yksinkertaisesti muotoa "kannattaa - ei kannata". Suuren yleisön kriittisen asennoitumisen välttämättömyyttä poliittisiin galluputkimuksiin on tähdennetty jopa joukkotiedotusvälineissä. Tällöin on tukeuduttu paljolti aiemmin esitettyihin perusteluihin. Galluppien eri mittausajankohtien välillä tapahtuneet siirtymät poliittisten puolueiden kannatuslukemissa on usein nähty dramaattisina muutoksina, vaikka todellisuudessa parin prosenttiyksikön luokkaa olevat muutokset mahduttavat vielä hyvin otannasta aiheutuvan vaihtelun piiriin. Tuloksia tulkitaan silti, ikäänkuin poliittisten puolueiden keskinäisessä järjestyksessä olisi tapahtunut huomattavia muutoksia. Poliittiset gallupit on todettu sisällöltään kevyeksi poliittiseksi viihdeksi, johon on syytäkin suhtautua terveellä epäluuloisuudella (Säntti 1991).

MieliPIDetutkimusten tulosten julkistamisessa on myös puutteita. Tutkimustiedotet läpäisevät melko helposti julkaisukynnyksen, mutta niiden tulkinta ja otsikointi joukkotiedotusvälineissä saattaa vääristää alkuperäistä sanomaa. Toimittajien tekstin ja alkuperäisten tutkimustulosten välillä voi olla suuriakin eroja. Jos tutkimuksen suorit-

tajan informaatio joukkotiedotusvälineille on ollut tavanomaista laajempaa, niin virheellisiä tulkintoja esiintyy enemmän. Tyypillistä tutkimusaiheiden käsittelylle joukkoviestimissä on eräänlainen kritiikkittömyys. Tulosten luotettavuuden parantamiseksi on laadittu joukkoviestimiä varten eräänlainen tarkistuslista, jonka eri kohdat sisältävät myös Holmbergin ja Peterssonin luettelemat luotettavuutta heikentävät tekijät. Listan ohjeiden noudattaminen olisi sekä tutkijan että toimittajan hyvän ammattietikan mukaista. Avoimuus menetelmällisistä ongelmakohtista lisäisi kenties suuren yleisön luottamusta mielipidetutkimuksia kohtaan (Suhonen 1991).

4

TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI

Tässä tutkimuksessa selvitetään väestön suhtautumista keskeisiin sosiaaliturva- ja eläkepoliittisiin aiheisiin. Tutkimuksella pyritään kartoittamaan tämänhetkistä eläkepoliittista mielipideilmastoa. Tutkimusaineiston keruusta vastasi Suomen Gallup ja haastattelut tehtiin lokakuun 1991 alussa. Otos oli 500 henkilön suuruinen ja näytteen kooksi tuli 495. Haastattelukysymyksille tehtiin suppea koetutkimus ennen varsinaista haastatteluvaihetta Eläketurvakeskuksen asiakaspalvelussa käyvillä henkilöillä.

Varsinaisen tutkimusaineiston muodosti 15 vuotta täyttänyt väestö Ahvenanmaata lukuunottamatta. Otantamenetelmänä oli ositettu monivaiheinen otanta. Haastattelumenetelmästä mahdollisesti aiheutuva vinous näytteeseen korjattiin painottamalla aineistoa atk-tulostuksessa sukupuolta, ikää ja asuinalueita koskevilla painokertoimilla. Tutkimuksessa esitettävät prosenttiluvut on laskettu em. tavalla painotetusta aineistosta.

Tutkimuksen tulokset on esitetty taulukkoina, jotka on sijoitettu raportin liitteisiin. Taulukoinnin pohjana on joukko taustamuuttujia: sukupuoli, ikä, sosiaaliryhmä, peruskoulutus, ammattikoulutus, kuukausitulot ja tiedontaso. Saadut vastausjakautumat on taulukoitu erikseen kunkin taustamuuttujan mukaan. Taustamuuttujia olisi ollut käytettävissä enemmänkin, mutta taulukoihin on pyritty valitsemaan eläkemieliteiden kannalta olennaisimmat muuttujat.

5

PALKAN JA VAPAA-AJAN ARVOSTUS

Vastaajille esitettiin ensimmäisenä varsinaisena kysymyksenä taustakysymysten jälkeen kysymys: "Jos työnantajanne esittäisi palkkaneuvotteluissa tietyn suuruista rahasummaa työhön liittyviin uudistuksiin, niin miten haluaisitte sen käytettäväksi?". Vaihtoehtoja annettiin neljä: palkankorotus, eläkkeiden korotus, työajan lyhentäminen työssäoloaikana ja eläkeiän alentaminen. Kysymys esitettiin vain työssäkäyville palkansaajille. Tulosten mukaan suosituin vaihtoehto on palkankorotus (42 %). Seuraavina ovat eläkeiän alentaminen (25 %), työajan lyhentäminen työssäoloaikana (14 %) ja eläkkeiden korotus (12 %).

Tulos ei ole kovinkaan yllättävä. Palkansaajat asettavat taloudelliset edut ensimmäiselle sijalle. Vuoden 1980 alussa tehtiin Gallup, jossa esitettiin kysymys: "Ajatelkaamme, että taloudellinen tilanne paranisi ja tulisi mahdolliseksi ajatella parannuksia elinolosuhteissa, niin mitä kahdesta seuraavasta vaihtoehdosta pitäisitte parempana? Sitä, että lisätään palkkaa työajan pysyessä samana vai sitä, että lyhennetään työaikaa palkan pysyessä samana?" Tämän jälkeen kysyttiin vielä parasta työajan lyhentämistapaa. Vuoden 1980 tutkimuksessa oli palkankorotuksen kannattajia 34 % ja vapaaajan kannattajia 60 %. Kun vertaa tätä tulosta edellä esitettyihin viimeisimpiin tuloksiin, voi rahallisten etujen suosituimmuudessa havaita lievää kasvua. Tulos selkenee entisestään, kun lasketaan yhteen palkankorotusta ja eläkkeiden korotusta haluavien osuudet. Tällöin rahallisten etuuksien kannalle saadaan jo enemmistö vastaajista (54 %). Tosin tulos riippuu paljolti vastaajille annetuista vaihtoehdoista. Vuoden -80 Gallupissa oli enemmän vaihtoehtoja vapaa-ajan lisäämisen kohdalla, mutta vähemmän vaihtoehtoja taloudellisten etujen kohdalla (Komiteanmietintö 1981:33, 10-13, Lotti 1980).

Eläkeiän alentaminen saa puolelleen joka neljännen vastaajan. Vaikka 80-luvulla on luotu eläke-etuuksia, joissa on yleistä eläkeikää aikaisempi eläkkeelle pääsyn mahdollisuus, on eläkeiän alentamista toivovia silti joukossa. Työelämään liittyy luultavasti pysyvästi sellaisia piirteitä, että osa työntekijöistä olisi halukas vetäytymään ennen aikaan eläkkeelle. Tehdyissä tutkimuksissa on saatu jatkuvasti tämänsuuntaisia toiveita. Yksilöllistä varhaiseläkettä koskevassa tutkimuksessa kävi ilmi, että työikäisten 50 - 64-vuotiaiden sopiviksi katsomat eläkeiät olivat kautta linjan alle yleisen eläkeiän vaihdellen 60 vuoden molemmin puolin ikäryhmästä riippuen (Gould & Takala & Lundqvist 1991, 40-41). Taustamuuttujien mukaiset vastausjakautumat on esitetty liitetaulukossa 1.

Miesten ja naisten välillä on havaittavissa joitakin silmiinpistäviä eroja. Naiset kannattavat miehiä useammin palkankorotusta (49 % ja 35 %). Sukupuolten välillä ei ole kuitenkaan eroa rahallisten etuuksien kannatuksessa kun yhdistetään palkankorotus ja eläkkeiden korotus. Miehet ovat ehkä hieman taipuvaisempia alentamaan eläkeikää kuin naiset (30 % ja 20%).

Mielipiteet vaihtelevat eri ikäryhmissä kohtalaisesti. Nuorimmat vastaajat, 15 - 24-vuotiaat, ovat eniten palkankorotuksen kannalla. Valtaosa heistä (76 %) haluaisi lisää palkkaa. Palkankorotusta haluavien osuus laskee johdonmukaisesti ja rajusti iän mukana. 50 - 64-vuotiaista vain noin joka viides on tällä kannalla. Eläkkeiden korotus taas saa tässä ikäryhmässä eniten (28 %) kannatusta. Työajan lyhentäminen työ-säoloaikana ei vaihtelee kovinkaan selvästi ikäryhmittäin, joskin eläkeikää lähestyvien joukossa se on pienimmillään (3 %). Työelämän lähitulevaisuudessa jättävillä ei ole juuri lainkaan kiinnostusta vapaa-ajan lisäämiseen työaika lyhentämällä. Eläkeiän alentamista haluavien osuus taas kasvaa selvästi iän myötä. Nuoremmilla on hyvin vähän mielenkiintoa (3 %) tätä vaihtoehtoa kohtaan, kun taas 50-64-vuotiaiden joukossa kannatusosuus on suurimmillaan (36 %). Tulos osoittaa selvästi eläkeiän alentamisen olevan ensisijaisesti keski-ikäisten ja eläkeikää lähestyvien mielenkiinnon kohteena.

Sosiaaliryhmämuuttuja oli tämän kysymyksen kohdalla vain kaksiluokkainen - toimihenkilöt/työntekijät. Näiden ryhmien vastausjakautumisissa oli hyvin vähän vaihtelua. Peruskoulutuksen mukaan löytyi joitakin eroja. Keskikoulun käyneet tai ylioppilastutkinnon suorittaneet arvostavat palkankorotusvaihtoehtoa useammin (51 % ja 46 %) kuin kansakoulun käyneet (28 %), joiden joukossa eläkkeiden korotusta puoltavien osuus on suurimmillaan (23 %). Iällä on ehkä jotain vaikutusta tuloksiin. Nuoremmat ovat saaneet laajemman peruskoulutuksen kuin vanhemmat ikäluokat ja eri koulutusryhmien ikäerot saattavat heijastua tuloksissa. Palkansaajien iän ja koulutuksen ristiintaulukoinnista ilmenikin, että kansakoulun käyneistä kolmannes oli 50 vuotta täyttäneitä, kun peruskoulu- tai ylioppilastason koulutuksen saaneista oli tämän iän ohittaneita noin 10 %. Vastaavasti noin puolet vähintään keskikoulun käyneistä oli alle 35-vuotiaita kun kansakoulun käyneistä tähän ikäluokkaan kuului noin joka viides.

Ammattikoulutus oli otettu mukaan taustamuuttujaksi täydentämään peruskoulutusmuuttujan antamia tietoja. Ammattikoulutus liittyy työelämään ja siinä saatuun ammattitaitoon. Työeläketietojen on todettu kytkeytyvän selvästi koulutustaustaan. Niillä, joilla on parempi koulutus pohja on myös kykyä käsitellä yleistä yhteiskunnallista informaatiota ja siten myös paremmat työeläketiedot. Toisaalta on havaittu, että hyvät työeläketiedot omaavilla on myönteisempi asennoituminen työeläkejärjestelmää kohtaan. Ammattikoulutuksella voi siis olla merkitystä työeläkeasenteiden vaihtelun

kuvaajana ainakin jossain määrin. Keskimääräistä enemmän koulutetuilla on myös keskimääräistä enemmän tietoja työeläkejärjestelmästä.

Ammattikoulutus ei näytä aiheuttavan kovinkaan paljon vaihtelua vastaajien asenteisiin. Koulutusta vailla olevien ryhmässä on muita vähemmän (26 %) niitä, jotka haluaisivat palkankorotuksen ja ehkä hieman muita enemmän (18 %) niitä, jotka haluaisivat eläkkeiden korotusta. Ammattikoulutuksen laajuuden mukaan ei esiinny suoraviivaista asenteen vahvistumista tai heikkenemistä. Kaiken kaikkiaan vastausjakautumien eroavuudet eri ammattikoulutusryhmissä ovat melko pientä suuruusluokkaa. Myös koulutusluokkien pienehköt havaintomäärät vaikeuttavat tulosten vertailua.

Tulomuuttujan kohdalla oli haastattelussa jonkin verran katoa. Kuukausituloja koskevaan kysymykseen jätti vastaamatta 12 % haastatelluista. Tämä ei kuitenkaan todennäköisesti heikennä tulosten luotettavuutta. Henkilökohtaiset tulot sopivat paremmin kuin ruokakunnan yhteenlasketut tulot työeläkeasenteiden vaihtelun kuvailuun. Tarkasteltaessa vastaajien arvostuksia tulojen mukaan, voidaan havaita, että tulot eivät juuri vaikuta saatuihin tuloksiin. Luvut ovat melko yhdenmukaisia kaikissa kolmessa käytetyssä tuloluokassa. Tiedontaso ei myöskään näytä suuremmin vaikuttavan arvostusten taustalla.

6

KIINNOSTUS ELÄKEASIOITA KOHTAAN

Eläkkeet ovat muodossa tai toisessa jatkuvasti esillä tiedotusvälineissä. Syksyn 1991 keskustelunaiheita olivat palkansaajien työeläkemaksu ja työikäisen väestö pako eläkkeelle ja siihen liittyen yksilöllisen varhaiseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen ikärajojen muuttaminen. Väestön tulevaisuudessa odotettavissa oleva vaheneminen, työikäisen väestönosan ikäluokkien pieneneminen, työvoiman supistuminen ja lähitulevaisuudessa hämmäyttävä eläkkeiden rahoituskriisi olivat myös esillä lehdistössä käytävässä keskustelussa. Näiden laajempien aiheiden ohella sanomalehtien yleisönosastoissa on toistuvasti yksityisten kansalaisten mielipiteitä, jotka tavalla tai toisella sivuavat eläkkeitä toimeentuloturvan osana. Lisäksi eläkeläisjärjestöt ovat herättäneet huomiota mielenosoituksillaan, joissa on jyrkästi tuomittu kaikki suunnitelmat eläke-etujen kaaventamiseksi. Eläkkeet ja eläkepolitiikka ovat olleet ainakin joukkoviestimissä saadun julkisuuden perusteella kiinnostava sosiaalipoliittinen aihe.

Kuinka laaja on todella suuren yleisön kiinnostus eläkeasioita kohtaan? Tutkimuksessa oli mukana myös tätä aihetta selventävä kysymys. Tulosten mukaan eläkeasiat koetaan hyvinkin kiinnostavina. Selvä enemmistö (64 %) suuresta yleisöstä on kiin-

nostunut eläkeasioista ainakin jonkin verran. Noin neljännes vastaajista ei tunne mielenkiintoa tätä aihepiiriä kohtaan (Liitetaulukko 2.).

Miesten ja naisten välillä ei ole suurempia eroja kiinnostuksessa. Ikä sen sijaan on selvästi vastaajia erotteleva tekijä. Kiinnostus kasvaa iän mukana systemaattisesti laskeakseen jonkin verran vanhuuseläkeiän saavuttaneiden ikäluokassa. Laimeinta kiinnostus on nuorimmassa ikäryhmässä, jossa vain 35 % ilmaisi kiinnostuksensa. Kannastaan epätietoisten osuus oli myös tässä ryhmässä keskimääräistä suurempi (17 %). Keski-ikäisistä 35 - 49-vuotiaista jo lähes 3/4 oli kiinnostunut eläkkeistä ja eläkeikää lähestyvistä 50 - 64-vuotiaista valtaosa (82 %) sanoi olevansa kiinnostunut kysytystä aiheesta. Eläkeikää lähestyvien ikäluokka on tulosten perusteella tiedotuksen keskeinen kohderyhmä, jossa erilaisen eläkeinformaation kysyntä on luultavimmin myös suurimmillaan.

Eri sosiaaliryhmien välisissä vertailuissa eläkeläiset osoittautuvat kiinnostuneimmiksi (74 %). Aktiiveista ovat kiinnostuneimpia yrittäjät (67 %). Yrittäjien kiinnostuksen taustalla on ehkä se, että he kustantavat itse oman eläketurvansa. Työntekijöiden ryhmässä kiinnostuneiden osuus on vain hiukan alhaisempi (65 %) kuin yrittäjillä. Toimihenkilöistä on kiinnostuneita jo jonkin verran vähemmän (59 %) ja maanviljelijöistä prosenttiyksikön vähemmän kuin toimihenkilöistä (58 %). Maanviljelijöiden lukumäärä otoksessa on vain 19 vastaajaa, mikä vaikuttaa tietysti heidän osuutensa luottamusväliin huomattavasti. Vähiten kiinnostuneita (47 %) ovat ryhmään "muut" kuuluvat. Tähän ryhmään sijoitettiin opiskelijat ja ne, jotka eivät sopineet muihin luokkiin.

Kansakoulun käyneet ovat selvästi kiinnostuneempia (72 %) kuin keskikoulun käyneet (57 %) ja ylioppilastutkinnon suorittaneet (59 %). Peruskoulutusvertailun tuloksen taustalla vaikuttanee jo aikaisemmin todettu iän ja koulutuksen yhteys - kansakoulun käyneet ovat muita ryhmiä iäkkäämpiä. Eri ammattikoulutusryhmissä kiinnostuneiden osuus on korkein yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneilla (77 %). Seuraavaksi eniten on kiinnostuneita ammattikurssin käyneissä (72 %). Eläkeasioista kiinnostuneita on ammattikoulun käyneistä 67 % ja opistotutkinnon suorittaneista 59 %. Vähiten kiinnostuneita ovat ammattikoulutusta vaille jääneet (56 %). Kiinnostus siis vaihtelee ammattikoulutusryhmissä jonkin verran, mutta ei systemaattisesti koulutustason kasvun myötä.

Sen sijaan tulojen mukaan tarkasteltuna kiinnostus eläkeasioita kohtaan kasvaa selvästi. Alimmassa tuloluokassa - alle 4000 markkaa kuukaudessa ansaitsevien ryhmässä - kiinnostuneita on 58 %. Keskimmaisessä tuloluokassa osuus on jo 69 % ja tuloluokassa "yli 10000 markkaa kuukaudessa" kiinnostuneita on 75 %. Mitä paremmat ovat henkilökohtaiset tulot sitä enemmän on myös mielenkiintoa omaa tulevaisuudes-

sa odottavaa toimeentuloturvaa kohtaan. Tästä ei kuitenkaan voi päätellä suoraviivaisesti, että vastaajat ajattelisivat vain oman eläketurvansa suuruutta. Tulot riippuvat myös iästä. Nuoremmilla on yleensä pienemmät tulot kuin vanhemmilla. Ikätekijä saattaa vaikuttaa ainakin jonkin verran tuloksen taustalla.

Työeläketiedon tasolla ei ole - yllättävää kyllä - selvää yhteyttä kiinnostukseen. Hyvät työeläketiedot omaavat eivät ole juuri sen kiinnostuneempia kuin heikkotietoisiksi luokitellut.

7

TYÖELÄKETIEDOT

Työeläkejärjestelmä tarvitsee tietoja siitä, kuinka hyvin sen palvelut tunnetaan suuren yleisön keskuudessa. Tätä tiedontarvetta on pyritty tyydyttämään tutkimuksilla, joissa on selvitetty vakuutettujen tietoja eläkkeen saamisen edellytyksistä, eläkkeen suuruuden määräytymisestä ja tarjolla olevista eläke-etuuksista. Tutkimusten tulokset ovat palvelleet työeläketiedottajia, jotka ovat näiden tulosten avulla pystyneet selvittämään heikot kohdat vakuutettujen tiedoissa. Tulokset ovat osoittaneet sen, millä alueilla tiedotustoimintaa olisi tehostettava. Tällaisia vakuutettujen tietoja luotaavia tutkimuksia on tehty aika ajoin 60-luvun puolivälistä lähtien.

Tässä tutkimuksessa haluttiin saada selville taas kerran, kuinka hyvin työeläkkeet tiedetään suuren yleisön keskuudessa. Vastaajille esitettiin luettelo erilaisista eläkkeistä ja korvauksista ja heidän tehtävänään oli nimetä niistä ne, jotka myönnetään työntekijäin eläkelain - TEL:n - perusteella. Tarkoituksena oli lähinnä selvittää yleisimmän työeläkelain perustietojen laajuus. Tulokset on esitetty taulukossa 1.

Vastaajien tiedot vaihtelevat etuudesta riippuen. Yleisesti ottaen oikein vastanneiden osuudet heilahtelevat 50 %:n molemmin puolin. Työeläkelait ovat olleet voimassa jo kohta 30 vuotta, joten saattaisi olettaa, että TEL:n perusteella saatavat etuudet tiedettäisiin jo melko yleisesti. Näin ei kuitenkaan voi todeta taulukon lukujen perusteella. Parhaiten tiedetään työkyvyttömyyseläke (65 %). Reilu enemmistö (60 %) vastaajista tietää myös työttömyyseläke-edun. Vanhuuseläkkeen ja varhennetun vanhuuseläkkeen tietää vain puolet. Perhe-eläkkeen kohdalla oikein vastanneiden osuus on vain 38 % - ehkä yleisesti arkikielessä käytetty termi "leskeneläke" on tutumpi vastaajille kuin virallinen lakitermi. Perhe-eläkelainsäädännön muutaman vuoden takainen uudistus sai melko runsaasti julkisuutta tiedotusvälineissä, mutta siitä huolimatta käsite on tuntematon valtaosalle suurta yleisöä.

Taulukko 1. TEL:n perusteella myönnettävien etuuksien tietäminen, %.

	Saa TEL:n perusteella			Yht.	lkm
	kyllä	ei	ei osaa sanoa		
yksilöllinen varhaiseläke	51	18	31	100	495
asumistuki	11	56	33	100	495
sairauspäiväraha	38	33	30	100	495
varhennettu vanhuuseläke	51	18	31	100	495
työttömyyseläke	60	15	25	100	495
toimeentulotuki	14	53	32	100	495
vanhuuseläke	50	23	27	100	495
hoitotuki	15	51	34	100	495
haittaraha	8	46	46	100	495
osa-aikaeläke	51	16	32	100	495
tapaturmaeläke	48	24	28	100	495
perhe-eläke	38	28	33	100	495
eroraha	25	40	34	100	495
rintamasotilaseläke	18	50	31	100	495
työkyvyttömyyseläke	65	11	23	100	495

Tuloksissa kiinnittää huomiota myös se, että "ei osaa sanoa"-vastauksia on jokaisen annetun vaihtoehdon kohdalla silmiinpistävän paljon. Epätietoisia on suunnilleen kolmannes vastaajista. Ilmeisestikin eri eläke-etuksista ja korvausmuodoista käytetyt viralliset termit kuulostavat vierailta tavallisen vakuutetun korvissa. Erilaisten eläkelaikien ja niiden perusteella myönnettävien etuuksien tunnistaminen onnistuu varsin vaihalloisesti tavalliselle vakuutetulle, sillä 38 % vastaajista on sitä mieltä, että TEL:n perusteella saa sairauspäivärahaa ja noin puolet (48 %) otaksuu tapaturmaeläkkeen kuuluvan TEL:n mukaisiin etuuksiin.

Vuonna -79 suoritettiin työeläkevakuutettujen tietoja kartoittava tutkimus, jonka tuloksia voi hyödyntää vertailemalla eri tutkimusajankohtina saatuja tietoja keskenään. Vertailun tulokset ovat taulukossa 2.

Taulukko 2. TEL:n etuuksien tietäminen vuosina -79 ja -91, %. 18 - 64-vuotiaat.

	1979 (1 971)	1991 (397)
vanhuuseläke	71	50
työkyvyttömyyseläke	86	66
perhe-eläke	44	36
työttömyyseläke	39	62

Lähde: Tuominen 1980, 22-37.

Vertailun tulos on hieman hämmentävä. Luvut osoittavat, että vakuutettujen työeläketiedon taso olisi jopa osittain laskenut viime vuosikymmenen alusta. Tulos on kui-

tenkin hieman harhaanjohtava. Vuoden -79 tutkimuksessa käytettiin selvästi erilaista kysymystekniikkaa, jossa oikean vastauksen arvaamisen mahdollisuus oli olennaisesti suurempi kuin tässä tutkimuksessa. Aikaisemmin vastajia pyydettiin valitsemaan oikeat etuudet kortilta, jossa oli vain muutama väärä vaihtoehto oikeiden lisäksi. Tässä tutkimuksessa vastaajalle annettiin kolme vastausvaihtoehtoa, joiden joukossa oli myös "ei osaa sanoa"-vaihtoehto. Epätietoisuus oli sallittua, eikä vastaajaa tavallaan pakotettu vain kahteen vaihtoehtoon kuten valintamenettelyssä. Vuoden -79 valintavastaukselliset tulokset ovat tavallaan yliarvioita. Ne antavat suuren yleisön tietojen laajuudesta liian mairittelevan kuvan. Tämän tutkimuksen tulokset ovat todennäköisesti lähempänä todellista tilannetta.

Työkyvyttömyyseläkkeen ja vanhuuseläkkeen kohdalla havaittava ero eri ajankohtina selittyy siis kysymystekniikalla. Perhe-eläkkeen tietäneitä on lähes yhtä paljon kumpanakin ajankohtana. Työttömyyseläkkeen tietäneiden osuudessa on tapahtunut nousua vuosikymmenen aikana. Tämä ei ole mitenkään yllättävää. Työttömyyseläkkeen yleistymisen 80-luvulla ja sen osakseen saama julkisuus on varmasti lisännyt ihmisten tietoisuutta tästä eläke-etuudesta.

Tutkimuksessa oli mukana kaikkiaan 15 tietokysymystä, jotka koskivat erilaisia toimeentuloturvaetuuksia. Niistä muodostettiin dikotomisoinnin jälkeen summamuuttuja siten, että jokaisesta oikeasta vastauksesta sai pisteen ja väärästä vastauksesta tai "ei osaa sanoa"-vastauksesta nolla pistettä. Pisteiden enimmäismäärä oli siis 15. Näin laaditun tiedontasoasteikon kaikki osiot korreloivat positiivisesti keskenään ja sen KR-20-reliabiliteettikertoimeksi tuli .86. Vastaajat luokiteltiin sen jälkeen kolmeen suunnilleen yhtä suureen ryhmään: heikkotietoisiin (0 - 5 pistettä), tiedoiltaan keskinkertaisiin (6 - 10 pistettä) ja hyvätietoisiin (11 - 15 pistettä). Tiedontasomuuttuja ei ole kovin tarkka työeläketietojen mittari, mutta se ilmaisee kuitenkin suurinpiirtein TEL:n perustietojen laajuuden. Tiedontason ja taustamuuttujien väliset yhteydet on esitetty liitetaulukossa 3.

Sukupuoli ei erottele vastaajia tiedontasoltaan erilaisiin ryhmiin. Naisten ja miesten tietojakautumat ovat miltei samat. Ikä ei myöskään näytä vaikuttavan tietoihin suuremmalti. Sosiaaliryhmällä on sen sijaan jo enemmän merkitystä. Jos luokkaa "muut" ei oteta lukuun, niin eniten hyvätietoisia on toimihenkilöissä (37 %). Seuraavaksi parhaat tiedot on yrittäjillä ja eläkeläisillä. Eläkeläisiltä saattaisi odottaa parempaakin tiedontasoa, sillä heillä on omakohtaista kokemusta työeläkejärjestelmästä. Huonoimmat tiedot on maanviljelijöillä, joista kokonaista 57 % sijoittuu heikkotietoisien luokkaan. Maanviljelijöiden määrä otoksessa on tosin niin pieni, että se ei oikeuta kovin varmoihin johtopäätöksiin.

Työeläketietojen taso kasvaa koulutustason myötä. Kansakoulun käyneistä on hyvä-tietoisia 21 %, kun taas yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneista 40 % omaa hyvät TEL-tiedot. Myös ammatillisen koulutuksen kohdalla on tulos samansuuntainen. Ammattikoulutusta vailla olevista vain 17 % on hyvä-tietoisia. Opisto- tai yliopistotasaisen koulutuksen saaneista korkeimpaan tiedontasoluokkaan sijoittuu noin 40 %. Tiedontaso on myös yhteydessä henkilökohtaisiin tuloihin. Mitä paremmat ovat tulot sitä parempi on tiedontaso.

Tiedontason ja sosiaalisen taustan tarkastelu vahvistaa sitä jo ennestään tiedettyä to-siasiaa, että tieto ja sosioekonominen asema kytkeytyvät toisiinsa. Niillä, joilla on keskimääräistä korkeampi sosioekonominen asema, on myös enemmän kykyä ja taitoa käsitellä joukkotiedotusvälineiden tarjoamaa yleistä yhteiskunnallista informaatiota. Lyhyesti todettuna heillä on paremmat tiedolliset valmiudet.

8 SOSIAALITURVAMENOT: LIIAN PALJON, SOPIVASTI VAI LIIAN VÄ- HÄN

Sosiaaliturvan kustannuksista keskustellaan julkisuudessa aika ajoin - varsinkin sil-loin, kun taloudellinen laskukausi pakottaa sekä yritykset että julkisen talouden miet-timään toimintansa edellytyksiä. Hyvinvointivaltion perusteisiin kohdistuu tällöin pai-neita. Mitä mieltä sitten vastaajat ovat sosiaalimenojen suuruudesta? Tutkimuksessa esitettiin haastateltaville tätä koskeva kysymys: "Sosiaaliturvan (esim. eläkkeet, avus-tukset, korvaukset, sosiaalipalvelut yms.) muodostavat erilaiset lakisääteiset etuudet. Miten mielestänne tällaisiin kohteisiin käytetään varoja nykyisin? Liian paljon, sopi-vasti vai liian vähän?".

Sosiaaliturva nykyajajudessaan saa taakseen vastaajien enemmistön, sillä 52 % haastatelluista katsoo sosiaaliturvaan käytettävän varoja sopivasti. Varainkäytön lii-allisuuden kannalla on 13 % ja liian vähäisenä varainkäyttöä pitää 25 % (Liitetau-lukko 4.). Nykyisenlainen hyvinvointivaltio saa siis kansalaisilta vahvistuksen. Hie-man samantyyppinen kysymys sisältyi 80-luvun alussa Eläketurvakeskuksessa teh-tyyn tutkimukseen, jossa kysyttiin mielipidettä Suomessa sosiaaliin tarkoituksiin käytettävistä rahamääristä. Vastaukset painottuivat samansuuntaisesti. Enemmistö oli tällöin sitä mieltä, että rahaa käytettiin tarpeellinen määrä. Noin kolmasosan mie-lestä sitä käytettiin liian vähän ja noin joka kymmenes sanoi rahaa käytettävän liian paljon. Myös 80-luvun puolivälistä on olemassa tietoa kansalaisten asenteista sosiaa-liturvan kehittämiseen. Sosiaaliturvan lisäämisnopeutta piti 1985 sopivana 60 %, liian hitaana 21 % ja liian nopeana 15 % (Pöntinen ja Uusitalo 1986, 27-32). Erilaisista kysymyksistä huolimatta enemmistö on näissä tutkimuksissa sosiaaliturvan senhetki-

sen laajuuden puoltajia ja osa haluaisi jopa lisätä sosiaalimenoja. Vain pieni vähemmistö on vastustavalla kannalla. Eri tutkimuskertoina on myös ollut erilainen taloudellinen tilanne. Työllisyystilanne on ollut heikko sekä 70-luvun lopulla että 90-luvun alussa. 80-luvun puolivälissä oli puolestaan noususuhdanne, jota ei varjostanut näkyvä bruttokansantuotteen kasvun ennätysmäisestä pienenemisestä joskus lähitulevaisuudessa.

Miesten ja naisten vastausten välillä ei esiinny sanottavampia eroja. Iän suhteen on jonkin verran eroavuuksia. Varainkäytön nykylaajuutta sopivana pitäviä on ehkä hie- man keskimääräistä vähemmän nuorimmassa ja vanhimmassa ikäryhmässä (43 % ja 46 %), mutta myös mielipiteettömien osuus on korkeimmillaan (18 % ja 16 %) näissä ikäryhmissä.

Yrittäjät poikkeavat selvästi muista sosiaaliryhmistä. Heistä lähes puolet (45 %) on sitä mieltä, että sosiaaliturvaan käytetään varoja liian paljon. Yrittäjien mielipiteenmuodostukseen saattaa vaikuttaa heidän muista palkansaajista poikkeavat työolonsa ja se, että he vastaavat itse työeläketurvastaan. Yrittäjien mielestä tavalliset palkansaajat ehkä saavat sosiaaliturvaetuuksia liian helposti. Toisessa ääripäässä ovat toimihenkilöt. Heistä noin 2/3 pitää varainkäyttöä sopivana. He ovat selvimmin nykytasoisen sosiaaliturvan takana. Muut sosiaaliryhmät sijoittuvat näiden välimaastoon.

Vastausjakautumat eivät vaihtelee kovinkaan näkyvästi peruskoulutuksen mukaan. Ammattikoulutus sen sijaan synnyttää selviä eroja vastauksiin. Varainkäyttöä sopivana pitävien osuus kasvaa ammattikoulutustason noustessa - jopa 76 % yliopistotutkinnon suorittaneista pitää varainkäyttöä sosiaaliturvaan sopivana. Ammattiin ja työelämäänsä kiinteästi kytkeytyvä koulutus on myös yhteydessä sosiaaliseen asemaan. Ammattikoulutusta vailla olevat ovat alttiimpia lamakauden työttömyydelle ja samalla myös todennäköisempiä sosiaaliturvan palvelujen käyttäjiä kuin sosiaaliselta asemaltaan parempiosaiset. He ovat hyvinvointivaltiossa niitä, jotka tarvitsevat eniten yhteiskunnan tukea. Myös tulot ovat yhteydessä mielipiteeseen. Alle 4 000 mk/kk ansaitsevista pitää varainkäyttöä sopivana likimain puolet (48 %), mutta yli 10 000 mk/kk ansaitsevista lähes 2/3 (63 %). Varainkäytön sosiaaliturvaan liian vähäiseksi arvioineita on edellisessä tuloryhmässä 33 %, kun taas jälkimmäisessä tuloryhmässä heitä on vain 11 %. Hyvä taloudellinen asema vähentää sosiaaliturvaan kohdistettuja vaatimuksia.

Suhtautuminen sosiaaliturvan varainkäyttöön ei vaihtelee suuremmalti TEL-tietojen tason mukaan.

9 SOSIAALIPOLIITTISTEN MENOKOHTEIDEN TÄRKEYSJÄRJESTYS

Tutkimuksen eräänä aiheena olivat kansalaisten käsitykset sosiaalipoliittisten kohteiden keskinäisestä tärkeydestä. Tätä varten vastaajille annettiin luettelo erilaisista sosiaalipoliittikan toimintajärjestelmän piiriin kuuluvista alueista, joista piti valita tärkein ja toiseksi tärkein menokohde. Valinnat jakautuvat melko epätasaisesti eri vaihtoehtojen kesken (Liitetaulukot 5 ja 6).

Eniten kannatusta tärkeimpänä menokohteena saa työttömyyden torjunta (23 %) ja heti sen jälkeen tulee terveyden- ja sairaanhoito (22 %). Kolmanneksi sijoittuu lapsiperheiden tukeminen (18 %). Nämä kolme vaihtoehtoa kattavat lähes 2/3 valinnoista muiden vaihtoehtojen saadessa jo huomattavasti pienemmät kannatusosuudet. Eläkepolitiikan kannalta kiinnostavat vaihtoehdot "kansaneläke" ja "työeläke" saavat vain harvat vastaajat taakseen. Vähiten tärkeäksi koetaan alkoholipoliittikka (0 %), vaikka siihen liittyvät aiheet saavatkin aika ajoin julkisuutta osakseen tiedotusvälineissä. Työttömyyden torjunta koettiin tärkeimmäksi myös -79, jolloin tutkittiin samoja asioita, mutta hieman erilaisen luettelon avulla. Silloinkin oli taloudellinen lama kuten tämän tutkimuksen suorittamisajankohtana, mikä varmaankin on ohjannut vastaajien valintoja. Eläkkeet nähtiin myös -79 vähemmän tärkeinä, sillä niiden merkitystä painottavien osuudet olivat samaa suuruusluokkaa kuin 12 vuotta myöhemmin.

Sukupuolten preferenssit ovat melko samankaltaiset. Miehet pitävät tärkeimpänä hieman naisia useammin työttömyyden torjuntaa (28 % ja 18 %). Eri ikäryhmissä esiintyy jonkin verran eroja valinnoissa. Nuorimmassa ikäryhmässä nousee tärkeimmäksi terveyden- ja sairaanhoito (28 %). 25 - 34-vuotiaiden ikäryhmässä tärkeimmäksi nähdään lapsiperheiden tukeminen (25 %) ja ikäryhmissä 35 - 49-vuotiaat ja 50 - 64-vuotiaat tärkeintä on työttömyyden torjunta (29 % ja 27 %). Eläkkeiden osuus kasvaa selvästi vanhimmissa ikäryhmissä - kansaneläkkeiden ja työeläkkeiden yhteinen kannatus on jo yli 30 % yli eläkeiän saavuttaneiden joukossa.

Preferenssit eriytyvät myös sosiaaliryhmittäin. Maanviljelijöistä 20 % valitsee tärkeimmäksi sairausvakuutuksen. Myös kansaneläke (19 %) ja työeläke (13 %) koetaan tärkeiksi. Yrittäjien mielestä tärkein menokohde on terveyden ja sairaanhoito (35 %). Tätä mieltä on myös 29 % toimihenkilöistä. Työntekijät korostavat odotetusti työttömyyden torjuntaa (34 %) eikä myöskään kansaneläkkeiden ja työeläkkeiden yhteinen osuus (31 %) eläkeläisten joukossa ole yllätyksellinen.

Peruskouluksen mukaiset erot eivät ole niin huomiota herättäviä, että niihin olisi syytä paneutua. Ammattikoulutusryhmissä on vain joitain näkyvämpiä poikkeamia yleisja-

kautumasta. Ammattikurssin käyneet pitävät tärkeimpänä työttömyyden torjuntaa (31 %) ja opistotutkinnon suorittaneet terveyden ja sairaanhoitoa (37 %). Tuloluokkien välillä ei ole havaittavissa suurempia muutoksia kolmen suosituimman menokohteen listassa. Myöskään tiedontaso ei ole merkityksellinen preferenssien kannalta.

Vastaajille annettiin mahdollisuus valita myös toiseksi tärkein menokohte. Yleisjakautuma osoittaa, että suosituimpia olivat lähes samat aiheet kuin tärkeimmänkin menokohteen kohdalla. Asuntopolitiikka nousee kuitenkin esille kakkosvaihtoehtona, sillä sen kannattajia on 14 %. Myös vanhusten huolto koetaan jossain määrin tärkeäksi (10 %). Miehet sijoittavat asuntopolitiikan toiseksi tärkeimmäksi kohteeksi (19 %), kun taas naisten mielestä toiseksi tärkein kohde on lapsiperheiden tukeminen (16 %). Nuorimmassa ikäluokassa on eniten (25 %) niitä, jotka painottavat asuntopolitiikan tärkeyttä. Nuorten asuntotilanteen ongelmallisuus kuvastuu selvästikin tässä valinnassa. Ympäristönsuojelu saa muiden suosituimpien vaihtoehtojen ohella keskimääräistä enemmän kannatusta (12 %) tässä ikäluokassa. Asuntopolitiikan merkitys korostuu myös seuraavassa ikäryhmässä. Keski-ikäiset sijoittavat harvemmin valituista kohteista vanhusten huollon jo yhtä tärkeäksi kuin asuntopolitiikan (11 % ja 10 %). Eläkkeiden kannatus on suurinta kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä ja vanhuuseläkkeen ikärajan ylittäneistä 19 % katsoo vanhusten huollon toiseksi tärkeimmäksi alueeksi.

Kolmen suosituimman sosiaalipolitiikan lohkon tärkeysjärjestys pysyy maanviljelijöillä suunnilleen samana. Yrittäjillä sen sijaan nousee esiin uusia aiheita - sairausvakuutus (17 %) ja ympäristönsuojelu (13 %). Toimihenkilöt tähdentävät asuntopolitiikan ja vanhusten huollon tärkeyttä (13 % ja 12 %). Työntekijät suosivat toiseksi tärkeimpinä menokohteina lähes samoja vaihtoehtoja kuin ensiksi tärkeimmänkin kohdalla - tosin asuntopolitiikka sijoittuu kärkeen (18 %). Kuten eläkeikäiset niin myös eläkeläiset pitävät tärkeimpänä vanhusten huoltoa (20 %).

Peruskoulutus ei erottele vastaajien preferenssejä kovinkaan hyvin kuten ei tärkeimmänkään menokohteen kohdalla. Ylioppilastutkinnon omaavista 19 % valitsee asuntopolitiikan toiseksi tärkeimmäksi ja kansakoulun tai keskikoulun käyneistä hieman keskimääräistä useammat (13 % ja 12 %) mainitsevat vanhusten huollon kakkosvaihtoehdokseen. Peruskoulutus on todennäköisesti melko toissijainen taustamuuttuja ikään ja sosiaaliryhmään verrattuna. Ammattikoulutuksen mukainen tarkastelu ei myöskään tuo esille yleislinjasta kovin paljon poikkeavia valintoja. Tulosten ja tiedontason mukainen taulukointi ei muuta olennaisesti käsitystä menokohteiden keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä.

Varmemman kuvan kansalaisten mielipiteistä saa laskemalla yhteen tärkeimmän ja toiseksi tärkeimmän menokohteen kannatusosuudet. Tulos vahvistaa jo saatua käsi-

tystä preferensseistä. Terveysten ja sairaanhoito on ensimmäisellä sijalla, toisena on työttömyyden torjunta, kolmantena on lapsiperheiden tukeminen, neljäntenä on asuntopolitiikka ja viidentenä sairausvakuutus. Kaikkein vähiten tärkeiksi koettuja ovat puolestaan työkykyä ylläpitävä kuntoutus ja alkoholipolitiikka

10

MIELIPITEET ELÄKKEIDEN TASOSTA

Työeläkkeiden suuruus on aina ajoittain tiedotusvälineissä esiintyvä aihe, kun keskustellaan eläkepolitiikasta. Työeläkkeen keskimääräinen taso kasvaa hitaasti vuosi vuodelta, mutta se saavuttaa tavoitetasonsa vasta ensi vuosituhannen puolella. Tällä hetkellä työeläke on keskimäärin reilut 40 % eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Tosin aivan äskettäin Eläkekomitea 1990 on esittänyt, että vanhimpien ikäluokkien työeläkkeiden karttumisnopeutta lisättäisiin ja ja yhteensovitusrajaa nostettaisiin nykyisestä enneaikaisen työelämästä siirtymisen ehkäisemiseksi. Tutkimuksessa oli mukana kysymys, jolla haluttiin selvittää suuren yleisön mielipide eläkkeiden nykytasosta - halutaanko niitä korottaa, säilyttää nykyisellään vai pienentää. Tätä kysyttiin erikseen vanhuuseläkkeen, työttömyyseläkkeen, yksilöllisen varhaiseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen osalta (Liitetaulukko 7.).

10.1

Vanhuuseläke

Vanhuuseläkkeen korottamista kannattaa vastaajista selvä enemmistö - 66 %. Vain 30 % puoltaa nykytason säilyttämistä. Eläketason pienentämisen kannalla on vajaat puoli prosenttia. Vanhuuseläkkeeseen suhtautumisen taustalla saattaa olla kansalaisten käsitys pikemminkin kansaneläkkeen suuruudesta kuin nykyisen tai tulevan työeläkkeen suuruudesta. Joka tapauksessa tyytymättömyys nykytasoon on ilmeinen toiseikka.

Naisten ja miesten käsitykset eivät poikkea paljoakaan toisistaan. Myöskään eri ikäryhmien välillä ei ole kovin suuria eroja. 25 - 49-vuotiaat ovat ehkä hieman muita halukkaampia korottamaan tasoa. Sosiaaliryhmistä työntekijät vaativat eniten muutosta nykytilanteeseen. Heistä 73 % on eläketason nostamisen kannalla. Yrittäjät ja toimihenkilöt ovat mielipiteiltään keskitasoa. Eläkeläisistä 61 % kannattaa tasokorotusta - yllättävää kylläkin he eivät ole suinkaan kärkkäimpiä korottamaan eläkkeitä, vaikka kysymys koskee välittömästi heidän eduistaan. Maanviljelijät ja ryhmään "muut" lukeutuvat opiskelijat ovat muita vähemmän korotuksen kannalla (56 % ja 55 %).

Peruskoulutuksen mukaan esiintyy eroavuuksia. Keskikoulun käyneet kannattavat eniten (73 %) tasokorotusta ja ylioppilastutkinnon suorittaneet vähiten (57 %). Koulutuserojen taustalla on luultavimmin tulotaso. Ammattikoulustausta erottelee myös vastaajia. Ammattikoulun käyneet vaativat eniten (75 %) eläketason nostoa. Muissa ammattikoulutusryhmissä korotusta haluavien osuus on jo pienempi. Yliopistotutkinnon suorittaneet eroavat selvästi muista. Heistä on korottamisen puoltajia vain prosenttiyksikön enemmän (46 %) kuin nykytason säilyttämistä kannattavia.

Tulotason kohdalla on odotettua vähemmän eroja. Kuitenkin ylimmässä käytetyssä tuloluokassa on vähiten niitä, jotka haluavat eläketason korotusta, kun taas keskimäisessä, luokkaväliltään leveässä tuloluokassa heitä on eniten. Erot ovat tosin melko pienenpuoleisia. Tiedontasolla ei näytä olevan selkeää yhteyttä eläketasomielipiteeseen.

10.2

Työttömyyseläke

Työttömyyseläkkeeseen ei kohdistu samanlaista korotuspainetta kuin vanhuuseläkkeeseen. Nykytilanteen kannattajia on muutaman prosenttiyksikön enemmän (45 %) kuin korotusta vaativia (40 %). Eläketason pienentämisen puolella on vain pari prosenttia vastaajista. Kannastaan epätietoisia "ei osaa sanoa"-vastauksia on sen sijaan jonkin verran enemmän (12 %) kuin vanhuuseläkkeen kohdalla, joten mielipiteenmuodostus tähän eläke-etuuteen on jonkin verran vaikeampaa.

Naiset ja miehet ovat ovat likimain samaa mieltä työeläkkeiden tasosta. Mielipide vaihtelee eri ikäryhmissä. Ikäluokassa 25 - 34-vuotiaat on korotusta haluavia enemmän (49 %) kuin nykyisen eläketason kannattajia. Mahdollisesti työttömyyseläkkeiden suuruuteen ollaan tyytymättömiä juuri siinä ikäluokassa, jota nykyinen heikko työllisyystilanne koettelee kovimmin. Eläkkeelle siirtyneet yli 65-vuotiaat ovat tyytyväisimpiä nykytilanteeseen. Enemmistö (52 %) heistä on työttömyyseläkkeen nykytason säilyttämisen puolella. Eläkeläisillä ja aktiiveilla on erilainen suhde työelämään, mikä vaikuttaa myös esitettyyn mielipiteeseen. Sosiaaliryhmissä nykytason säilyttäjiä on enemmän kuin korotusta vaativia muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Työntekijöistä noin puolet (49 %) vaatii eläketason korottamista ja ryhmässä "muut" on myös suunnilleen saman verran (52 %) tällä kannalla. Yli puolet toimihenkilöistä (55 %) arvioi taas nykytason riittävän.

Peruskoulutuksella ei ole sanottavampaa yhteyttä eläketasomielipiteeseen. Ammattikoulutustausta sen sijaan vaikuttaa selvästi vastauksiin. Ne, jotka eivät omaa ammatillista koulutusta tai ovat käyneet ammattikoulun korottaisivat mieluummin eläke-

tasoa kuin säilyttäisivät sen nykyisellään. Muiden koulutusryhmien mielipide on päinvastainen. Työttömyyseläkkeen tason säilyttämistä kannattavien osuus kasvaa jonkin verran tulojen kasvaessa. Kaikkein suurituloisimpien enemmistö tyytyisi nykyiseen eläketasoon, kun taas alemmissa tuloluokissa on korotusta haluavia hieman enemmän kuin nykyisen eläketason säilyttäjiä. Vastausjakautumat vaihtelevat myös selvästi tiedontason mukaan. Tiedoiltaan heikot vastaajat eivät ole yhtä halukkaita säilyttämään nykyistä eläketasoa kuin heitä parempitietoiset.

10.3

Yksilöllinen varhaiseläke

Yksilöllisen varhaiseläkkeen tason säilyttämistä nykyisellään haluaisi enemmistö (53 %) haastatelluista ja vajaa kolmannes (29 %) on korottamisen puolella. Yksilöllisen varhaiseläkkeen nykytasoon ei siis kohdistu samanlaisia muutosvaatimuksia kuin vanhuuseläkkeeseen. Vastausvaihtoehtoihin oli lähinnä johdonmukaisuuden vuoksi sisällytetty myös eläketason pienentäminen. Tätä vaihtoehtoa kannattaa vain harva vastaaja. Yleensäkin jo "saavutetuista eduista" luopuminen ei ole kovin rationaalista vastaajien kannalta.

Sukupuolten käsitykset eivät juuri eroa toisistaan. Ikä tuottaa jo mielipide-eroja. Eläkkeen säilyttämisen puolella ovat ennen muuta nuorimmat - 15 - 24-vuotiaat ja 25 - 34-vuotiaat. Eri sosiaaliryhmät eivät myöskään poikkea koko aineiston jakautuman suunnasta. Eläketason säilyttämisen kannattajia on eniten kaikissa sosiaaliryhmissä. Toimihenkilöistä 60 % ja luokkaan "muut" kuuluvista peräti 71 % haluaisi säilyttää eläketason nykyisellään. Myös maanviljelijöiden ja eläkeläisten enemmistö on tällä kannalla. Yrittäjien ja työntekijöiden joukossa on vähiten nykytason puoltajia. Pieni osa (16 %) yrittäjistä haluaisi jopa pienentää yksilöllisen varhaiseläkkeen tasoa - sama ilmiö esiintyi myös työttömyyseläkkeen kohdalla.

Nykytason säilyttämisen kannatus kasvaa selvästi koulutustason noustessa. Kansakoulun käyneistä vain 45 % säilyttäisi eläketason nykyisellään, kun ylioppilastutkinnon suorittaneista 70 % on samaa mieltä. Myös ammattikoulutus lisää nykytason puoltajien osuutta. Opistotasaisen tai sitä laajemman ammattikoulutustaustan hankineista on nykytason säilyttäjiä selvästi useampi kuin alemmantasaisen ammattikoulutuksen omaavista. Ylimpään tuloluokkaan sijoittuvat ovat hieman muihin tuloluokkiin kuuluvia halukkaampia säilyttämään nykyisen eläketason, mutta heidän joukkoonsa on myös jonkin verran muita enemmän niitä, jotka jopa pienentäisivät sitä. Eläketason säilyttämistä puoltava mielipide saa sitä enemmän kannatusta mitä paremmat ovat vastaajan työeläketiedot. Myös kysymykseen kantaa ottaneiden osuus kasvaa selvästi työeläketietojen tason noustessa.

10.4

Osa-aikaeläke

Osa-aikaeläkkeen nykyisen eläketason säilyttämisen kannalla on 49 % vastaajista ja sen korottamista haluavia on 27 %. Osa-aikaeläkkeen mielipidejakautuma on varsin samanlainen kuin työttömyyseläkkeen tai yksilöllisen varhaiseläkkeen yleisjakautuma. Kannastaan epätietoisia on kuitenkin tämän eläke-edun kohdalla huomattavan paljon (20 %). Ilmeisesti osa-aikaeläke tunnetaan huonommin kuin muut kysymyksessä esitetyt eläke-edut. Osa-aikaeläke on verraten uusi eläkemuoto ja sen määräytymisperusteet poikkeavat selvästi muista eläke-eduista, mikä näkyy tuloksissa.

Naiset ja miehet vastaavat kysymykseen lähes täysin samalla tavalla, joten sukupuoli on tämän eläke-edun osalta merkityksetön taustamuuttuja. Ikäluokissa 15 - 24-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat on vähiten eläketason korotusta haluavia ja eläkkeen nykytason säilyttämistä kannattavat ovat enemmistönä näissä ikäluokissa. Muiden ikäluokkien vastausjakautumissa ei ole yhtä selviä eroja. Sosiaaliryhmistä maanviljelijät erottuvat muista siinä, että heistä useampi haluaa korottaa eläketasoa kuin säilyttää sen nykyisellään. Muissa sosiaaliryhmissä tilanne on päinvastainen. Luokkaan "muut" kuuluvat ovat selvimmän nykytason säilyttämisen puolesta. Heistä noin 2/3 on tällä kannalla. Myös toimihenkilöiden ja yrittäjien enemmistö on tätä mieltä.

Korotusta haluavien osuus laskee ja nykytason säilyttämistä puoltavien osuus nousee koulutason myötä - mitä parempi on koulutustaso, sitä vähemmän halutaan muutoksia eläketasoon. Ammattikoulutusryhmien mielipidejakautumat vaihtelevat lievästi keskitason molemmin puolin, mutta mikään ryhmä ei erotu muista suuremmin. Keskimäiseen tuloryhmään kuuluvista noin kolmannes olisi korotuksen kannalla, kun muissa tuloryhmissä tätä haluaisi noin joka viides. Ylimmässä tuloluokassa on muita enemmän nykytason puoltajia. Tiedontason mukaan tarkasteltuna heikkotietoiset erottuvat muista siinä, että he ovat muita harvemmin nykytason kannalla. Myös mielipiteen muodostuksen ongelmallisuus näkyy heidän kohdallaan, sillä heikkotietoisien luokkaan sijoittuneista 32 % oli vailla mielipidettä.

11

TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA YKSILÖLLISEN VARHAISELÄKKEEN SAAMISEN EDELLYTYKSET

Ennenaikainen eläkkeelle siirtyminen on ollut vilkkaan keskustelun kohteena. Työikäisen väestön vanhempien ikäluokkien - yli 55-vuotiaiden - eläkehalukkuus on huolestuttanut päättäjiä ja sitä vastaan on kampanjoitu teemana "työkyky kunniaan". Palkansaajajärjestöt ovat todenneet työelämän olevan niin kuluttavaa, että iäkkäimpi-

en työntekijöiden työpanoksen säilyttäminen vaatisi erityishuomiota ja -toimenpiteitä. Yksilöllisen varhaiseläkkeen yllättävä suosio on synnyttänyt eläkepaoksi nimetyn ongelman.

Vuoden 1991 lopussa oli työkyvyttömyyseläkkeellä kaikkiaan 226 199 henkilöä, joista yksilöllisen varhaiseläkkeen saajia oli 41 643. Kaikkien työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus on pysytellyt melko samansuuruisena 80-luvun puolivälistä lähtien. Vuosittain on siirtynyt eläkkeelle vajaa 30 000 henkilöä. Yksilölliselle varhaiseläkkeelle siirtyneiden vuosittainen määrä on ollut huippuvuonna 1990 jopa yli 10 000, mutta vuonna 1991 alkaneita eläkkeitä oli pari tuhatta vähemmän. Työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysprosentti on myös saanut arvostelua osakseen. Perinteisen työkyvyttömyyseläkkeen hylkäysprosentti on ollut 13.7 % vuonna 1990 ja yksilöllisen varhaiseläkkeen hylkäysprosentti on ollut 37.1 % samana vuonna. Yksilölliselle varhaiseläkkeelle on siis huomattavasti vaikeampi päästä kuin perinteiselle työkyvyttömyyseläkkeelle (Eläketurvakeskuksen neljännesvuositilasto IV/1991, 2 ja Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja 1990 osa I, 37).

Tutkimuksessa oli kysymys, jolla pyydettiin haastateltavien mielipidettä työkyvyttömyyseläkkeen ja yksilöllisen varhaiseläkkeen saamisen ehdoista: pitäisikö niitä lieventää, säilyttää nykyisellään vai tiukentaa. Vajaa puolet (46 %) kansalaisista on sitä mieltä, että näiden eläkkeiden saamisen ehdot tulisi säilyttää nykyisellään. Ehtoja lieventäisi 28 % ja tiukentaisi 15 % vastaajista. Ehtojen lieventäminen on siis suositumpi vaihtoehto kuin tiukentaminen. Eläkekomitea 1990:n esitys yksilöllisen varhaiseläkkeen ikärajan asteittaisesta nostamisesta eläkepaon estämiseksi ei näytä saavan tällä tavoin mitattuna suurta yleisöä varauksettomasti taakseen. Eläkepolitiikan tekijöiden ja eläkepolitiikan kohteiden välillä on eräänlainen "näkemysero" (Liitetaulukko 8.).

Naisten ja miesten mielipiteet eroavat toisistaan tämän kysymyksen osalta. Naiset lieventäisivät miehiä useammin työkyvyttömyyseläkkeiden saamisen ehtoja (33 % ja 23 %). Ehtojen lieventäjiä on eniten 35 - 49-vuotiaiden ja 50 - 64-vuotiaiden ikäryhmissä ja vähiten yli 65-vuotiaiden ikäryhmässä. Eläkeiän saavuttaneissa on jopa enemmän ehtojen tiukentamista haluvia kuin lieventämistä vaativia. Työntekijät ovat eri sosiaaliryhmistä eniten ehtojen lieventämisen puolesta (38 %), eläkeläiset taas vähiten (16 %). Myös ryhmässä "muut" on vain joka kymmenes lieventämisen kannalla. Muut sosiaaliryhmät ovat lähempänä koko aineiston vastaavia osuuksia - tosin määrältään pienestä maanviljelijöiden joukosta on kannastaan epävarmoja lähes neljännes.

Peruskoulutuksen käyttö taustamuuttujana ei tuota kovin poikkeavia eroja vastausjakautumiin. Myöskään ammattikoulutusmuuttuja ei näytä aiheuttavan selvästi huomattavia eroja eri ammattikoulutusryhmien välille. Tuloluokkien väliset erot ovat myös melko vähäisiä. Työkyvyttömyyseläkkeiden ehtojen säilyttämistä nykyisellään

ehdottavien osuus nousee ja "ei osaa sanoa"-vastausten osuus laskee lievästi tiedontason kasvun myötä.

12

TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄASENTEET

Työeläkejärjestelmän toimintaan ja perusteisiin liittyviä suuren yleisön mielipiteitä on tutkittu viimeksi 80-luvun alussa ja puolivälissä. Tämän tutkimuksen kysymyksen joukkoon oli sijoitettu muutama työeläkejärjestelmän toimintaa sivuava kysymys: mielipide tavallisen ihmisen kyvystä hoitaa työeläkeasioitaan, arvio henkilökohtaisesta taloudellisesta toimeentulosta eläkeaikana, mielipide työeläkejärjestelmän muutostarpeesta ja mielipide eläkkeen määräytymisestä työssäoloaikaisten ansioiden perusteella. Niihin saatujen vastausten odotettiin osoittavan sen, kuinka tyytyväisiä kansalaiset ovat työeläketurvaan ja -järjestelmään. Perusasenoituminen, jota siis kysymysten avulla pyrittiin kartoittamaan, oli vastaajien tyytymättömyys/tyytyväisyys. Työeläkejärjestelmäasenteet korreloivat lievästi positiivisesti, joten niillä on jotain yhteistä keskenään, vaikka riippuvuudet eivät olleetkaan niin suuria, kuin mitä olisi saattanut odottaa. Ansioperiaatekysymystä ei sisällytetty korrelaatiotarkasteluun. Asennekysymysten vastausjakautumat käytettyjen taustamuuttujien mukaan sisältyvät liitetäulukoihin 9 - 12.

12.1

Mielipide työeläkeasioiden hoitamisen vaikeudesta

Asenoitumista työeläkelaitosten ja KELA:n palveluihin sekä eläkebyrokraatiaan yleensä pyrittiin luotaamaan erilliskysymyksellä: "Miten tavallinen ihminen pystyy mielestänne hoitamaan työeläkeasioitaan?". Kysymyksessä ei siis ollut suoranaisesti vastaajan oma asiointi työeläkejärjestelmän kanssa, vaan hänen käsityksensä asiointin vaikeudesta kuvitteellisen tavallisen eläkkeenhakijan kannalta. Tutkimuksissa on todettu, että kansalaisten asiointi erilaisten viranomaisten kanssa on usein pulmallista. Tavallinen asiakas ymmärtää vain osittain viranomaisen käyttämää kieltä ja asiapapereita pidetään usein vaikeaselkoisina.

Kysymyksen vastausjakautuman myönteiseen ja kielteiseen ääripäähän sijoittui vain harva vastaaja, joten tuloksista saa paremman kuvan yhdistämällä myönteiset ja kielteiset vastaukset kummatkin omaksi luokakseen ja käsittelemällä kysymystä kolmi-luokkaisena. Myönteisten ja kielteisten vastausten osuudet ovat lähes yhtä suuret (49 % ja 46 %). Kysymykseen vastaaminen on melko ongelmantonta, sillä kannastaan epävarmoja on vain 6 %. Työeläkejärjestelmän palvelutoiminnassa on tämän tuloksen perusteella hyvinkin kehittämisen varaa.

Naiset ja miehet eivät eroa vastauksiltaan juuri lainkaan. Eläkeiän saavuttaneiden - yli 65-vuotiaiden - ikäryhmästä 53 % arvioi tavallisen ihmisen pystyvän hoitamaan työeläkeasioitaan joko melko huonosti tai erittäin huonosti ja 35 - 49-vuotiaiden ikäryhmän osuus on lähes sama (54 %). Työeläkeasioiden hoitoon jo omakohtaisesti tutustuneilla ei ole juuri muita synkempi kuva työeläkeasioinnin vaikeuksista. Kaikkein nuorimmasta ikäryhmästä - 15 - 24-vuotiaista - on kielteisellä kannalla vain 35 %, mutta heistä on vastauksessaan epätietoisia myös muita useampi (15 %).

Maanviljelijät ja ryhmään "muut" kuuluvat eroavat hieman muista sosiaaliryhmistä, mutta näissä ryhmissä on myös vastaajia vähiten. Jos nämä ryhmät jätetään ulkopuolelle, niin eri sosiaaliryhmät eivät poikkea suuremmalti vastauksissaan. Koulutus ei myöskään tuota suuriakaan mielipide-eroja. Samoin ammattikoulutustausta ei erottele vastaajia kovin näkyvästi. Tulojen ja mielipiteen välinen yhteys näyttää vain vähäisiä mielipide-eroja. Ylimmässä tuloryhmässä on myönteinen kanta ehkä hieman selvemmin enemmistönä kuin muissa tuloryhmissä. Asiointimielipide ei vaihtele juuri lainkaan tiedontason mukaan tarkasteltuna. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että käsitys tavallisen ihmisen kyvystä hoitaa työeläkeasioitaan, on lähes riippumaton sosiaalisesta taustasta.

12.2

Arvio taloudellisesta toimeentulosta eläkeaikana

Huoli taloudellisen toimeentulon riittävydestä eläketapahtuman sattuessa on varmasti askarruttanut monia ainakin joskus. Tätä asiaa tiedusteltiin kansalaisilta Eläketurvakeskuksen vuonna -79 teettämässä asennetutkimuksessa. Tällöin yli kolmasosa vastaajista ilmoitti tunteneensa hyvin paljon tai melko paljon huolta tästä asiasta. Vain viidesosa vastaajista ei tuntenut lainkaan huolta tällaisesta tilanteesta (Tuominen 1982, 48). Tämän perusteella voi todeta, että lakisääteisen toimeentuloturvan varaan jääminen on arveluttanut työikäisen väestön valtaosaa ainakin jossain määrin.

Tämän tutkimuksen toinen työeläkejärjestelmää kohtaan tunnettua tyytyväisyyttä mittaava kysymys oli: "Miten arvioitte tulevanne taloudellisesti toimeen eläkeikänänne?". Vastaukset kuvastavat tyytyväisyyttä omakohtaiseen, tulevaan tai nykyiseen eläketurvaan. Vastaukset keskittyivät enimmäkseen kahteen keskimmäiseen vaihtoehtoon, joten on käytännöllisintä tarkastella tuloksia tiivistämällä luokitus kolmiluokkaiseksi kuten edellisenkin kysymyksen kohdalla. Tulokset osoittavat, että vastaajien enemmistö (57 %) katsoo selviytyvänsä taloudellisesti joko erittäin hyvin tai melko hyvin. Vain noin kolmannes (32 %) arvioi selviytyvänsä melko huonosti tai erittäin huonosti. Taloudellinen asema eläkeaikana arvioidaan siis pikemminkin turvatuksi kuin turvattomaksi.

Naisten ja miesten arviot eivät juuri eroa toisistaan. Vanhimmassa ikäryhmässä - yli 65-vuotiaissa - on eniten (69 %) niitä, jotka katsovat tulevansa joko erittäin hyvin tai melko hyvin toimeen eläkeaikanaan. Tulos on jonkin verran yllättävä, sillä usein juuri eläkeläiset valittelevat lehtien yleisönosastoissa eläkkeittensä pienuutta. Tämän tuloksen mukaan valtaosa heistä tulee kuitenkin verraten hyvin taloudellisesti toimeen eläkeaikanaan. Ehkä huonosti toimeentuleva vähemmistö on kärkkäämpi ilmaisemaan mielipiteensä ja suhteellisen tyytyväinen enemmistö jää tällöin taka-alalle. Nuorimassa ikäryhmässä - 15-24-vuotiaissa - on vähiten (26 %) niitä, jotka arvelevat selviytyvänsä joko erittäin huonosti tai melko huonosti. Heidän joukossaan on myös selvästi muita enemmän (19 %) kannastaan epävarmoja. Muiden ikäryhmien vastausjakautumat ovat lähestulkoon yhtenevät ja niissä ei esiinny yhtä silmiinpistäviä eroja.

Toimihenkilöt arvioivat selviytyvänsä hyvin muita sosiaaliryhmiä useammin (70 %). Eläkeläisistä lähes yhtä moni (68 %) on tällä kannalla. Yrittäjät ja ryhmään "muut" kuuluvat ovat lähellä koko aineiston osuutta (59 % ja 58 %). Toimeentulonsa huonoksi katsovia on maanviljelijöistä enemmän kuin tälle vastakkaista käsitystä kannattavia. Työntekijät kokevat asemansa huonoimmaksi. Heistä vain 42 % arvelee selviytyvänsä taloudellisesti hyvin eläkkeellä. Sosiaaliryhmäerojen taustalla vaikuttavat luultavimmin ainakin osaksi sosiaaliryhmien tuloerot.

Toimeentulon hyväksi arvioineiden osuus kasvaa selvästi peruskoulutuksen mukaan. Kansakoulun käyneistä heitä on 52 %, mutta ylioppilastutkinnon suorittaneista jo 70 %. Myös enemmän ammattikoulusta hankkineilla on parempi käsitys toimeentulomahdollisuuksistaan kuin vähemmän ammattikoulutusta saaneilla. Opistotutkinnon suorittaneista 63 % katsoo selviytyvänsä hyvin eläkeaikanaan ja yliopistotutkinnon suorittaneista peräti 89 % on tätä mieltä. Koulutusryhmien erilainen sosioekonominen asema aiheuttaa melko todennäköisesti havaitut mielipide-erot.

Tulojen yhteys toimeentuloarvioon onkin selkeä. Mitä paremmat ovat tulot, sitä parempi on käsitys toimeentulomahdollisuuksista. Tulos on täysin odotusten mukainen. Toimeentuloarvio ja todellinen henkilökohtainen tulotaso liittyvät tiiviisti toisiinsa. Myös tiedontason ja toimeentuloarvion välillä on selvä yhteys. Mitä paremmat ovat työeläketiedot, sitä positiivisempi on toimeentuloarvio. Heikkotietoisista vain 47 % katsoo eläkeaikaisen toimeentulonsa hyväksi, kun taas hyvätietoisista on 65 % tällä kannalla.

Toimeentuloarvio kytkeytyy selvästi vastaajan taloudellisiin resursseihin ja sitä kautta myös kaikkiin sosioekonomisen aseman osatekijöihin - sosiaaliryhmään, koulutukseen ja tuloihin.

12.3

Mielipide eläkkeen ansioperiaatteesta

Työeläketurvan periaatteisiin kuuluu erottamattomasti se, että eläkkeet ovat ansioihin suhteutettuja. Keskustelu tasaeläkkeen ja ansioihin suhteutetun eläkkeen eduista ja haitoista on ollut eläkejärjestelmiä luotaessa varsin voimaperäistä ja esitetyt näkemykset ovat olleet jyrkästikin vastakkaisia. Tänä päivänä eläkepoliittinen keskustelu tästä aiheesta on laantunut tuntuvasti. Tosiasia on, että Suomessa on kaksi eläkejärjestelmää, ansioista riippumaton tasaeläkejärjestelmä (kansaneläke) ja ansioihin suhteutettu eläkejärjestelmä (työeläke). Vuonna -86 tehdyssä gallupissa kysyttiin väestöltä eläkkeen suuruuden määräytymisperusteista. Tällöin 76 % vastaajista oli täysin samaa mieltä tai jossain määrin samaa mieltä siitä väittämästä, että työeläkkeen suuruuden määräytyminen työssäoloaikaisen ansiotason mukaisesti on oikein. Työeläkkeen suuruuden nykyinen määräytymistapa sai gallupissa taakseen vastaajien valtaemmistön, joskaan väittämän sanamuoto ei anna mahdollisuutta eriävään mielipiteeseen. Luultavasti hyvin moni olisi ollut samaa mieltä myös kansaneläkkeen määräytymisperusteesta. Saman tutkimuksen toisessa väittämässä haettiin mielipidettä tasaeläkkeestä, jolloin 37 % oli sitä mieltä, että kaikille pitäisi maksaa yhtä suuri eläke riippumatta aikaisemmasta ansiotasosta. Näin mitattuna ansioihin suhteutetun eläkkeen puoltajia ei ole aivan yhtä paljon (Seppälä 1986, 9-11).

Tasaeläkkeen ja ansioihin suhteutetun eläkkeen keskinäistä suosituimmuutta pyrittiin tässä tutkimuksessa mittaamaan kysymyksellä: "Onko teidän mielestänne periaatteessa oikein, että eläkkeen määrä riippuu työaikaisista ansioista?". Kysymyksen sanamuoto viittaa eläkkeeseen kokonaisuudessaan - ei siis vain jompaankumpaan vallitsevista eläkejärjestelmistä. Vastaajilta kysyttiin siis suhtautumista eläkkeen määräytymisen ansioperiaatteeseen yleensä. Vastaajien enemmistö (56 %) valitsee myönteisen kannan ansioriippuvuuteen. Kielteisellä kannalla on 36 % ja vastaamatta jättäneitä on melko vähän - 7 %. Eläkkeen määräytyminen työssäoloaikaisten ansioiden perusteella hyväksytään siis jokseenkin selvästi.

Miehet ovat naisia voimakkaammin ansioiriippuvuuden periaatteen puolella. Tähän saattaa vaikuttaa miesten ja naisten erilainen palkkataso - naiset ovat tunnetusti pienipalkkaisempia kuin miehet. Naiset olivat myös miehiä taipuvaisempia ottamaan mieluummin lisää palkkaa kuin vapaa-aikaa, jos näiden vaihtoehtojen välillä olisi tehtävä valinta. Vastausten vaihtelu eri ikäryhmissä ei ole niin selväpiirteistä, että jotkin ikäryhmät eroaisivat vastauksiltaan muista huomattavammin. Myöskin eri sosiaaliryhmien väliset erot ovat sitä suuruusluokkaa, että on aiheetonta tarkastella lähemmin vastausjakautumien vaihtelua.

Peruskoulutuksen mukaiset erot ovat jo selviä. Ansioriippuvuusperiaatteen hyväksyminen lisääntyy koulutustason noustessa. Noin puolet kansa- tai keskikoulun käyneistä on ansioperiaatteen takana, kun taas ylioppilastutkinnon suorittaneista tällä kannalla on likimain 3/4. Ammattikoulutus aiheuttaa myös hieman eroja vastauksiin. Ansioperiaatteen hyväksyminen kasvaa lievästi ammattikoulutus pohjan laajentuessa, mutta yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet erottuvat erityisen selvästi tässä suhteessa. Heistä peräti 80 % hyväksyy eläkkeen riippuvuuden työaikaisista ansioista.

Edellä esitetty koulutuksen ja asennoitumisen välinen yhteys voisi osittain selittyä koulutusryhmien tuloeroilla. Tulojen ja asenteen välinen riippuvuus ei ole kuitenkaan yhtä selväpiirteinen. Ansioperiaatteen hyväksyminen ei lisääntynyt oletuksen mukaisesti, kun verrataan eri tuloluokkia keskenään, vaikkakin periaatteen hyväksyneiden osuus on pienimmillään alimmassa tuloluokassa. Tosin kielteisen vaihtoehdon valintojen osuus laskee lievästi siirryttäessä tuloluokasta toiseen. Tiedontaso sen sijaan näyttää tuottavan asenne-eroja. Mitä paremmat ovat tiedot, sitä myönteisempi on asenne. Sama tulos oli nähtävissä myös eläkeikäistä toimeentuloturvaa koskevan kysymyksen kohdalla. Tulos vahvistaa sitä jo ennestään tiedettyä tosiseikkaa, että työeläketieto ja tyytyväisyys työeläkejärjestelmää kohtaan eivät ole toisistaan riippumattomia. Parempitietoisilla on myönteisempi asennoituminen.

12.4

Mielipide työeläkejärjestelmän muutostarpeesta

Viimeisen tyytyväisyyttä mittaavan kysymyksen aiheena oli työeläkejärjestelmän mahdollisesti tarvitsemat muutokset. Kysymys on luonteeltaan kokonaisvaltainen. Sitä laadittaessa ei oletettukaan, että työeläkejärjestelmä olisi saavuttanut sellaisen tilan, jossa erilaiset muutokset eivät olisi mahdollisia. Se antaa vain vastaajalle mahdollisuuden osoittaa tyytymättömyyttään mihin tahansa työeläkejärjestelmän erillisalueeseen. Tyytymättömyys liitetään usein vieraantuneisuuteen, mutta on myös sille vastaakohtaista aktiivista tyytymättömyyttä. Tässä tapauksessa vastaukset saattavat sisältää aineksia molemmista tyytymättömyyden lajeista.

Vastaukset keskittyvät kahteen vähemmän jyrkkään vastausvaihtoehtoon kuten kahdessa ensimmäisessä asennekysymyksessä. Tuloksia on helpointa tarkastella kolmiluokkaisina: kunnossa, tarvitsee muutoksia, ei osaa sanoa. Muutosten tarpeellisuuden kannalla on usempi vastaaja kuin niiden tarpeettomuuden kannalla (50 % ja 45 %), mutta ero ei ole kovinkaan näyttävä. Joka toinen vastaaja kokee työeläkejärjestelmässä olevan korjaamista vaativia epäkohtia. Työeläkelainsäädäntö on muuttunut viime vuosikymmeninä paljonkin, ja tulos kenties vain ilmentää sitä, että vastaajien mielestä

lainsäädännön kehitys ajan mukana on välttämätön tosiasia. Kysymykseen vastaaminen on ollut melko ongelmatonta, sillä vastaamatta jättäneitä on vain 6 %.

Miehet ja naiset eivät eroa juuri toisistaan vastaustensa perusteella. Muutokset tarpeettomiksi katsovien osuus kasvaa jonkin verran iän mukana. 50 - 64-vuotiaista ja yli 65-vuotiaista enemmistö (58 % ja 54 %) on tällä kannalla. Muissa ikäryhmissä muutoshalukkuus on suurempi kuin muutoshaluttomuus. Eläkeikää lähestyvät tai jo eläkeiän saavuttaneet näkevät siis työeläkejärjestelmän olevan pikemminkin jo kunossa kuin muutosten tarpeessa.

Sosiaaliryhmien välillä ei ole selviä eroja. Eläkeläisissä on kuitenkin toisin kuin muissa sosiaaliryhmissä muutoshaluttomia enemmän kuin muutoshalukkaita. Tämä sama tulos todettiin jo tavallaan aikaisemmin vanhempien ikäryhmien kohdalla. Peruskoulutusryhmien vastauserot ovat myöskin melko pieniä, kun tarkastellaan vain joko työeläkejärjestelmään tyytyväisten tai tyytymättömien osuuksien vaihteluja. Ammattikoulutusryhmistä yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneissa on jonkin verran enemmän muutoshaluttomia kuin muutoshalukkaita. Muissa ammattikoulutusluokissa on voimasuhde tasan tai muutoshalukkaiden hyväksi. Tulojen ja työeläkejärjestelmän muutostarpeen välillä on vain vähäisiä eroja. Tiedontason mukainen vaihtelu on myös sitä suuruusluokkaa, että se ei anna aihetta yksityiskohtaisempaan tarkasteluun.

13

YHTEENVETO TULOKSISTA

Tutkimuksen kohteena olivat sosiaaliturva- ja työeläkemieliipiteet ja tutkimusaineiston muodosti 15 vuotta täyttänyt väestönosa Ahvenanmaata lukuunottamatta. Tutkimus ajoittui vuoden 1991 viimeiselle neljännekselle ja haastateltu joukko oli suuruudeltaan 495 henkilöä.

Kansalaiset pitävät parempana vaihtoehtona palkankorotusta kuin vapaa-ajan lisäämistä erilaisin järjestelyin, jos heille tarjoutuisi tilaisuus valita näiden vaihtoehtojen väliltä. Näyttää jopa siltä, että palkankorotuksen suosio olisi kasvanut jonkin verran viime vuosikymmenen alun mielipidetutkimusten vastaaviin tuloksiin verrattuna. Kuitenkin eläkeiän alentaminen tai eläkkeiden korotus on palkankorotusta mieluisampi vaihtoehto eläkeikää lähestyvien mielestä. Eläkepoliittisesti merkittävät vaihtoehdot saavat siis kannatusta niiltä, joille lähestyvä eläkkeelle siirtyminen on ajankohtainen asia lähitulevaisuudessa. Naiset ovat miehiä tiukemmin palkankorotuksen kannalla, minkä taustalla saattaa olla sukupuolten moneen kertaan todetut tuloerot.

Eläkepoliittisista aiheista tiedottaminen on ainakin tämän tutkimuksen mukaan hyvin perusteltua, sillä lähes 2/3 vastaajista ilmoitti olevansa kiinnostunut eläkeasioista yleensä. Kiinnostus ja motivoituneisuus eläkeasioihin on suurinta vanhimmissa ikäryhmissä, mikä on hyvin ymmärrettävä tulos. Eläkeasiat kiinnostavat erityisesti niitä, joiden elämäntilanteeseen eläkkeet liittyvät läheisesti.

Harjoitettu sosiaaliturvapolitiikka saa selvän luottamuslauseen kansalaisilta, sillä enemmistö vastaajista arvioi, että sosiaaliturvaan käytetään varoja nykyisin sopivasti. Neljännes vastaajista oli jopa sitä mieltä, että varoja käytetään tähän tarkoitukseen liian vähän ja vain noin kymmenesosa oli sillä kannalla, että sosiaaliturvamenoihin käytetään varoja liian paljon. Hyvinvointivaltioajattelulla on luja kannatus, eikä sen taloudellisia perusteita aseta kyseenalaisiksi kuin erittäin pieni osa kansalaisista.

Erilaisten sosiaalipoliittisten menokohteiden tärkeysjärjestys keskittyy muutaman aihepiirin ympärille, vaikka valittavia kohteita oli kymmenkunta. Taloudellinen tilanne varmaankin kuvastuu siinä, että työttömyyden torjunta on yhdessä terveyden ja sairaanhoidon kanssa luettelon kärjessä. Toisaalta suomalaisia arvoja käsittelevissä tutkimuksissa on todettu suomalaisten arvostavan erityisesti terveyttä. Tärkeimmistä kohteista on todettava vielä lapsiperheiden tukemisen sijoittuminen kolmanneksi tärkeysjärjestyksessä. Eläkkeitä ei sen sijaan pidetä tämän tutkimuksen mukaan kovin tärkeinä. Kansaneläkkeitä ja työeläkkeitä pitää tärkeimpänä yhteensä noin kymmenesosa vastaajista. Eläkepolitiikka ei saa tämän perusteella mitään erityisasemaa kansalaisten keskuudessa. Myös muut eläkkeitä läheisesti sivuavat aiheet kuten vanhus-ten huolto ja työkykyä ylläpitävä kuntoutus saavat myös varsin alhaisen sijoituksen luettelossa. Kaikkein vähiten tärkeänä pidetään alkoholipolitiikkaa, johon sijoitettuja varoja pitää tärkeimpänä tai toiseksi tärkeimpänä alle puoli prosenttia vastaajista. Vastaajien preferenssit vaihtelevat tietysti jonkin verran taustamuuttujien mukana, mutta kolmen suosituimman sosiaaliturvan menokohteen asema säilyy suhteellisen muuttumattomana.

Työeläketietoja on mitattu aina ajoittain. Tässäkin tutkimuksessa oli joukko kysymyksiä, joilla pyrittiin selvittämään, kuinka hyvin vastaajat tunsivat TEL:n perusteella saatavat eläke-etuudet. Tulokset osoittavat, että väestön työeläketiedot on arvioitu liian hyväksi aikaisemmissa samantyyppisissä tutkimuksissa. Tämänhetkiset tiedot eivät olekaan huomattavasti paremmat kuin -79 tehdyssä mittauksessa. Parhaiten tunnetaan työkyvyttömyyseläke, jonka tietää 2/3 vastaajista. Seuraavaksi parhaiten tunnetaan työttömyyseläke. Vanhuuseläkkeen, varhennetun vanhuuseläkkeen, yksilöllisen varhaiseläkkeen ja osa-aikaeläkkeen tietää noin puolet vastaajista. Perhe-eläke tunnetaan selvästi muita eläke-etuja huonommin, vaikka se on saanut osakseen paljonkin julkisuutta lainuudistuksen yhteydessä. Vaikka siis tiedot erilaisista etuoksista osoittautuvat oletettua vähäisemmiksi, on työttömyyseläkkeen tietävien osuudessa tapah-

tunut selvää kasvua. Luonnollinen selitys tähän on työttömyyden ja siihen liittyvien rinnakkaisilmiöiden esiintyminen yhtenä tiedotusvälineiden pysyvänä aiheena viime vuosikymmenen puolivälistä lähtien. Työeläketietojen taso on selvästi yhteydessä sosioekonomiseen asemaan. Mitä parempi on sosioekonominen asema, sitä paremmat ovat työeläketiedot.

Vastaajilta kysyttiin myös suhtautumista työeläkkeiden nykyiseen tasoon. Selvä enemmistö - 2/3 - vastaajista haluaisi korottaa vanhuuseläkkeitä, joten tähän eläke-etuuteen kohdistuu aivan erityinen muutospaino. Eläketaso haluttaisiin säilyttää nykyisellään muiden eläke-etujen kohdalla. Eläkkeiden pienentämistä kannattaa vain pari prosenttia, mikä on jossain määrin triviaali tulos.

Kansalaisilta tiedusteltiin myös mielipidettä työkyvyttömyyseläkkeen ja yksilöllisen varhaiseläkkeen saamisen ehdoista. Ennenkaikkea kysymys on kiinnostava siksi, että yksilölliselle varhaiseläkkeen suosio on yllättänyt asiantuntijat ja on alettu etsiä keinoja työikäisen väestön eläkepaon estämiseksi. Kansalaiset ovat näiden eläkkeiden nykyisten ehtojen säilyttämisen kannalla - vajaa puolet vastaajista on tätä mieltä. Päätäjien käsitys ehtojen tiukentamisen tarpeellisuudesta saa vähiten kannatusta. Ehtojen lieventämistä haluaisi vastaajista noin neljännes. Naiset lieventäisivät näiden eläkkeiden saamisen edellytyksiä miehiä useammin ja erityisesti keski-ikäiset olisivat muita valmiimpia lieventämään ehtoja. Vastaukset eläkkeiden tasoa ja työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytyksiä koskeviin kysymyksiin ovat jossain määrin itsestäänselvyyksiä - juuri kukaan ei haluaisi heikentää eläketasoa ja vain pieni vähemmistö tiukentaisi eläke-ehtoja. Kummankin kysymyksen kohdalla nykyisen tilanteen säilyttämisen kannattajia on eniten.

Tutkimuksessa oli myös joitakin kysymyksiä, joilla pyrittiin luotaamaan vastaajien asennoitumista työeläkejärjestelmän toiminnan kannalta keskeisiin kohtiin: eläkeasioiden hoitamisen vaikeuteen, taloudelliseen toimeentuloon eläkeaikana, eläkkeen ansioperiaatteeseen ja työeläkejärjestelmän muutostarpeeseen. Noin puolet vastaajista katsoo tavallisen ihmisen pystyvän hoitamaan työeläkeasiansa hyvin, mutta vastakkaisella kannalla on lähes yhtä moni. Mielipide on jokseenkin riippumaton vastaajien sosiaalisesta taustasta. Enemmistö kansalaisista arvioi tulevansa taloudellisesti toimeen eläkeaikana joko erittäin hyvin tai melko hyvin. Eläkeiän saavuttaneet ovat muita tyytyväisempiä toimeentulomahdollisuuksiinsa. Käsitys toimeentulomahdollisuuksista on selvästi yhteydessä henkilökohtaiseen taloudelliseen asemaan - mitä suuremmat ovat tulot, sitä myönteisempi on arvio toimeentulosta eläkeaikana.

Eläkkeen määräytyminen työssäoloaikaisten ansioiden perusteella on työeläkejärjestelmän keskeinen periaate. Kansalaisilta pyydettiin mielipidettä tästä periaatteesta. Enemmistö vastaajista on sitä mieltä, että on oikein, että eläkkeen määrä riippuu työ-

aikaisista ansioista. Noin kolmannes on kielteisellä kannalla. Miehet ovat naisia useammin ansioperiaatteen puolesta. Asennoituminen ansioperiaatteeseen liittyy selvästi vastaajan työeläketietoihin. Tiedontason kasvaessa myös suhtautuminen muuttuu myönteisemmäksi. Yleistä asennoitumista työeläkejärjestelmään mitattiin tutkimuksessa erilliskysymyksellä. Puolet vastaajista katsoo työeläkejärjestelmän tarvitsevan vielä muutoksia ja hieman alle puolet pitää muutoksia tarpeettomina. Erityisesti eläkeikää lähestyvät tai jo eläkeiän ylittäneet ovat muita haluttomampia muuttamaan nykyistä työeläkejärjestelmää joiltain osin. Kaiken kaikkiaan asennekysymysten tulosten perusteella on nähtävissä, että vaikka työeläkejärjestelmän peruseriaatetta kannatetaankin yleisesti, niin järjestelmän eri osa-alueilla on vielä runsaasti kehittämistarpeita.

KIRJALLISUUS

- Alestalo Matti & Uusitalo Hannu: Suomalaiset ja sosiaaliturva. Sosiaaliturvan kehittämistä koskevat mielipiteet vuosina 1975 ja 1980. Suomen Gallupin julkaisusarja. Julkaisu n:o 6. Helsinki 1981.
- Allardt Erik: Suomalainen mielipideilmasto. Teoksessa Åberg Leif & Erholm Erja (toim): Viestinnän virtauksia. Keuruu 1978.
- Eläketurvakeskuksen neljännesvuositilasto IV/1991. Eläketurvakeskus 1992.
- Forss Simo & Jääskeläinen Pirkko: Viesti, väline ja vaikutus. Tutkimus esitemuotoisen työeläketiedotuksen perillemenosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1986:3. Vammala 1986.
- Gould Raija & Takala Mervi & Lundqvist Bo: Työ vai eläke. Yksilöllisellä varhaiseläkkeellä olevien ja työssä käyvien vertailu. Varhaiseläketutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1991:1. Jyväskylä 1991.
- Holmberg Sören & Petersson Olof: Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionundersökningar. Stockholm 1980.
- Karisto Antti & Takala Pentti & Haapola Ilkka: Elintaso, elämäntapa, sosiaalipoliittikka. Aineistoa suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Juva 1989.
- Kiljunen Pentti: Energia-asenteet 1989. Seurantatutkimusaineistoa suomalaisten suhtautumisesta energiapoliittisiin kysymyksiin vuosina 1983 - 1989. Tampereen yliopisto. Kunnallistieteiden laitos. Suunnittelusarja 42/1990. Tampere 1990.
- Lotti Leila: Tutkimus työikäisen väestön suhtautumisesta eläkkeelle pääsyyn. Suomen Gallup Oy. Helmikuu 1980. Julkaisematon tutkimusraportti.
- Louhelainen Pekka: Suomalaisen sosiaaliturvan muotoutuminen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipoliittikan laitos. Tutkimuksia 66/1984. Tampere 1984.
- Mäkelä Klaus: Väestön alkoholipoliittisia mielipiteitä Suomessa vuosina 1953 - 1974. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 97/1976. Helsinki 1976 (a).

- Mäkelä Klaus: Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vaihtelut Suomessa 1960- ja 1970-luvulla. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 98/1976. Helsinki 1976 (b).
- Norrmén Kimmo: Mielipidetiedustelut antavat monimutkaisista eläkekysymyksistä usein pinnallisen kuvan. Työeläke 4/1988, 42-44.
- Pöntinen Seppo & Uusitalo Hannu: The Legitimacy of the Welfare State: Social Security Opinions in Finland 1975 - 1985. Suomen Gallup Oy Report n:o 15. Helsinki 1986.
- Raunio Kyösti: Onko hyvinvointivaltio sosiaalivaltio? Teoksessa Sosiaalipolitiikka 1985. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja. Vammala 1986.
- Raunio Kyösti: Sosiaalipolitiikan peruskysymyksiä. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku 1989.
- Seppälä Vesa: Mielipiteet eläkeasioista. Suomen Gallup Oy. Huhtikuu 1986. Julkaimaton tutkimusraportti.
- Simpura Jussi: Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Vuosien 1968, 1976 ja 1984 juomatapatutkimusten vertailua. Alkoholipolitiikka 6/1985, 294-301.
- Suhonen Pertti: Kaksisuuntainen peili. Mielipidetutkimukset julkisuudessa ja politiikassa. Helsinki 1991.
- Säntti Hanna: Mielipidemittaukset tuottavat poliittista viihdettä. Helsingin Sanomat. Kuukausiliite n:o 3/1991, 30-32.
- Tuomikoski Hannu: Rakennemuutos ja sosiaalivakuutus. Sosiaalivakuutus 7-8/1988, 279-284.
- Tuominen Eila: Yleisö ja työeläkelait 1979. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1980:4. Mänttä 1980.
- Tuominen Eila: Väestön mielipiteitä sosiaaliturvasta vuosina 1972 ja 1979. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1981:2. Mänttä 1982.
- Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja osa 1990 osa I. Tilastotietoja työeläkkeen saajista. Eläketurvakeskus. Helsinki 1991.

Uusitalo Hannu: Sosiaalipolitiikan kriisi - totta vai tarua. Työeläke 5/1986, 34-37.

LIITETAULUKOT

¹
PALKAN JA VAPAA-AJAN ARVOSTUS, %.

	Palkan ja vapaa-ajan arvostus					Yht.	Lkm
	palkan- korotus	eläkkei- den ko- rotus	työajan lyhentämi- nen työs- säoloaik.	eläkkeiän alenta- minen	ei osaa sanoa		
Kaikki	42	12	14	25	6	100	259
Sukupuoli							
naiset	49	8	17	20	6	100	130
miehet	35	17	11	30	6	100	129
Ikä							
15-24	76	8	13	3	-	100	29
25-34	45	14	21	17	3	100	82
35-49	41	6	15	34	4	100	102
50-64	18	28	3	36	16	100	44
Sosiaaliryhmä							
toimih.	43	14	17	23	3	100	104
työnt.	43	12	13	25	7	100	141
Peruskoulutus							
kansak.	28	23	12	26	12	100	86
keskik.	51	6	11	28	4	100	103
yo.	46	9	23	20	3	100	70
Ammattikoulutus							
ei amm. koul.	26	18	19	29	8	100	46
amm.kurssi	47	10	9	27	7	100	68
amm.koulu	46	13	10	24	7	100	60
opisto	48	12	21	17	2	100	51
yliopisto	36	7	19	32	6	100	32
Tulot							
-4000	40	20	16	15	9	100	36
4001-10000	42	10	17	25	6	100	145
10000-	37	17	13	30	4	100	57
Tiedontaso							
heikko	41	12	14	23	10	100	77
keskink.	39	13	16	28	4	100	109
hyvä	48	12	12	23	4	100	73

²
KIINNOSTUS ELÄKEASIOITA KOHTAAN, %.

	Kiinnostus					Yht.	Lkm
	erittäin kiinn.	jonkin verran kiinn.	ei kovinkaan kiinn.	ei lainkaan kiinn.	ei osaa sanoa		
Kaikki	20	44	18	8	10	100	495
Sukupuoli							
naiset	20	46	18	5	10	100	259
miehet	19	42	19	11	9	100	236
Ikä							
15-24	3	32	26	21	17	100	94
25-34	4	55	31	9	2	100	103
35-49	17	57	18	5	4	100	125
50-64	45	38	5	3	10	100	97
65-	34	34	10	3	19	100	76
Sosiaaliryhmä							
maanv.	29	29	5	4	33	100	19
yrityk.	13	54	15	7	11	100	33
toimih.	20	39	32	5	5	100	129
työnt.	11	54	17	13	6	100	174
eläkel.	37	37	8	5	14	100	111
muut	3	44	22	10	21	100	29
Peruskoulutus							
kansak.	27	45	11	5	11	100	211
keskik.	13	44	22	13	8	100	169
yo.	16	43	26	6	9	100	115
Ammattikoulutus							
ei amm. koul.	17	39	19	10	14	100	169
amm.kurssi	20	52	12	7	9	100	121
amm.koulu	17	50	17	11	5	100	95
opisto	19	41	33	-	7	100	67
yliopisto	37	40	13	8	3	100	37
Tulot							
-4000	14	44	22	7	14	100	155
4001-10000	24	46	19	5	6	100	205
10000-	25	50	17	8	-	100	73
Tiedontaso							
heikko	17	41	21	9	11	100	157
keskink.	18	50	15	8	10	100	206
hyvä	26	39	21	7	7	100	132

³
TYÖELÄKETIEDON TASO, %.

	Tiedontaso			Yht.	Lkm
	heikko	keskin- kertainen	hyvä		
Kaikki	32	42	27	100	495
Sukupuoli					
naiset	32	41	27	100	259
miehet	31	43	26	100	236
Ikä					
15-24	30	50	20	100	94
25-34	30	41	29	100	103
35-49	34	32	34	100	125
50-64	29	50	21	100	97
65-	36	37	27	100	76
Sosiaaliryhmä					
maanv.	57	30	13	100	19
yritt.	24	48	28	100	33
toimih.	19	44	37	100	129
työnt.	37	44	19	100	174
eläkel.	39	35	26	100	111
muut	20	43	38	100	29
Peruskoulutus					
kansak.	39	40	21	100	211
keskik.	31	44	25	100	169
yo.	18	42	40	100	115
Ammattikoulutus					
ei amm. koul.	47	36	17	100	169
amm.kurssi	28	47	25	100	121
amm.koulu	24	46	30	100	95
opisto	16	39	44	100	67
yliopisto	23	38	40	100	37
Tulot					
-4000	40	44	16	100	155
4001-10000	29	44	28	100	205
10000-	10	36	54	100	73

⁴
SUHTAUTUMINEN SOSIAALITURVAMENOIHIN, %.

Sosiaaliturvaan käytetään varoja

	liian paljon	sopivasti	liian vähän	ei osaa sanoa	Yht.	Lkm
Kaikki	13	52	25	10	100	495
Sukupuoli						
naiset	12	51	28	9	100	259
miehet	15	52	22	11	100	236
Ikä						
15-24	10	43	28	18	100	94
25-34	13	55	30	2	100	103
35-49	14	54	24	9	100	125
50-64	18	58	20	5	100	97
65-	12	46	25	16	100	76
Sosiaaliryhmä						
maanv.	9	43	31	18	100	19
yritt.	45	36	9	10	100	33
toimih.	10	65	18	7	100	129
työnt.	11	52	28	9	100	174
eläkel.	13	44	30	13	100	111
muut	13	45	33	9	100	29
Peruskoulutus						
kansak.	14	48	27	11	100	211
keskik.	15	50	25	10	100	169
yo.	10	60	23	7	100	115
Ammattikoulutus						
ei amm. koul.	11	45	32	12	100	169
amm.kurssi	18	48	22	11	100	121
amm.koulu	9	57	27	7	100	95
opisto	20	57	18	4	100	67
yliopisto	6	76	13	6	100	37
Tulot						
-4000	11	48	33	9	100	155
4001-10000	14	53	26	8	100	205
10000-	17	63	11	9	100	73
Tiedontaso						
heikko	13	48	28	12	100	157
keskink.	13	58	20	10	100	206
hyvä	14	48	31	7	100	132

5
TÄRKEIN SOSIAALIPOLIITTINEN MENOKOHDE, %.5.1
Sukupuoli, ikä

Tärkein menokohde	Kaikki	Sukupuoli		Ikä				
		naiset	miehet	15-24	25-34	35-49	50-64	65-
sairausvakuutus	8	7	8	10	7	9	8	4
lapsiperheiden tukeminen	18	20	15	16	25	19	10	16
kansaneläkkeet	7	8	6	4	2	1	11	22
työttömyyden torjunta	23	18	28	18	22	29	27	15
ympäristönsuojelu	3	2	4	5	5	1	3	-
työeläkkeet	5	5	4	-	1	3	11	10
asuntopolitiikka	5	4	7	9	10	3	2	4
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	3	2	3	2	-	4	4	1
vanhusten huolto	4	5	3	3	1	6	4	9
alkoholipolitiikka	0	0	-	-	1	-	-	-
terveyden- ja sairaanhoito	22	26	18	28	24	23	16	18
jokin muu	-	-	-	-	-	-	-	-
ei osaa sanoa	3	2	5	6	2	3	4	1
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
Lkm	495	259	236	94	103	125	97	76

5.2
Sosiaaliryhmä

Tärkein menokohde	Sosiaaliryhmä					
	maanv.	yrityk.	toimih.	työnt.	eläkel.	muut
sairausvakuutus	20	7	7	7	6	12
lapsiperheiden tukeminen	11	17	21	20	15	3
kansaneläkkeet	19	-	2	2	21	3
työttömyyden torjunta	4	17	18	34	15	28
ympäristönsuojelu	-	8	4	2	1	7
työeläkkeet	13	3	3	3	10	-
asuntopolitiikka	-	3	9	3	3	16
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	-	4	3	3	2	3
vanhusten huolto	5	5	2	4	8	-
alkoholipolitiikka	-	-	-	0	-	-
terveyden- ja sairaanhoito	17	35	29	20	15	22
jokin muu	-	-	-	-	-	-
ei osaa sanoa	11	3	2	3	3	6
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Lkm	19	33	129	174	111	29

5.3
Peruskoulutus, ammattikoulutus

Tärkein menokohde	Peruskoulutus			Ammattikoulutus				
	kansak.	keskik.	yo.	ei amm. koul.	amm. kurssi	amm. koulu	opisto	yli-opisto
sairausvakuutus	8	7	9	9	8	6	3	13
lapsiperheiden tukeminen	14	20	20	13	15	26	19	20
kansaneläkkeet	12	4	1	9	6	8	5	-
työttömyyden torjunta	25	21	22	20	31	24	15	23
ympäristönsuojelu	1	3	5	2	5	1	5	3
työeläkkeet	7	3	2	3	7	2	7	6
asuntopolitiikka	4	3	11	7	2	5	5	12
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	3	2	2	3	1	4	2	4
vanhusten huolto	5	6	1	6	5	3	-	3
alkoholipolitiikka	0	-	-	-	-	1	-	-
terveyden- ja sairaanhoito	17	28	23	23	20	17	37	9
jokin muu	-	-	-	-	-	-	-	-
ei osaa sanoa	3	3	5	5	-	3	2	6
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
Lkm	211	169	115	169	121	95	67	37

5.4
Tulot, tiedontaso

Tärkein menokohde	Tulot			Tiedontaso		
	-4000	4001-10000	10000-	heikko	keskink.	hyvä
sairausvakuutus	6	4	13	10	6	7
lapsiperheiden tukeminen	19	17	15	17	21	14
kansaneläkkeet	9	8	2	9	4	9
työttömyyden torjunta	19	27	22	22	23	24
ympäristönsuojelu	2	3	4	3	2	3
työeläkkeet	4	2	9	3	5	6
asuntopolitiikka	7	3	12	4	5	7
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	4	1	5	2	2	3
vanhusten huolto	4	6	4	5	4	3
alkoholipolitiikka	-	0	-	-	-	0
terveyden- ja sairaanhoito	23	26	14	19	24	22
jokin muu	-	-	-	-	-	-
ei osaa sanoa	3	2	2	6	3	-
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Lkm	155	205	73	157	206	132

6 TOISEKSI TÄRKEIN SOSIAALIPOLIITTINEN MENOKOHDE, %.

6.1 Sukupuoli, ikä

Toiseksi tärkein menokohde	Kaikki	Sukupuoli		Ikä				
		naiset	miehet	15-24	25-34	35-49	50-64	65-
sairausvakuutus	8	8	8	9	7	8	9	8
lapsiperheiden tukeminen	13	16	9	7	17	16	9	13
kansaneläkkeet	7	8	6	2	5	7	11	12
työttömyyden torjunta	13	13	13	16	21	10	7	11
ympäristönsuojelu	7	7	7	12	4	9	6	2
työeläkkeet	5	4	5	1	1	4	10	7
asuntopolitiikka	14	10	19	25	20	10	3	15
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	4	5	3	4	1	3	10	2
vanhusten huolto	10	12	8	6	6	11	11	19
alkoholipolitiikka	0	0	0	-	2	-	-	-
terveyden- ja sairaanhoito	15	14	15	13	13	18	19	8
jokin muu	1	1	1	-	2	-	3	-
ei osaa sanoa	4	2	6	7	2	3	4	3
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
Lkm	495	259	236	94	103	125	97	76

6.2 Sosiaaliryhmä

Toiseksi tärkein menokohde	Sosiaaliryhmä					
	maanv.	yritt.	toimih.	työnt.	eläkel.	muut
sairausvakuutus	12	17	9	5	9	5
lapsiperheiden tukeminen	13	8	11	19	9	5
kansaneläkkeet	15	4	7	4	12	6
työttömyyden torjunta	11	13	12	15	11	15
ympäristönsuojelu	-	13	9	6	3	12
työeläkkeet	4	2	6	4	7	-
asuntopolitiikka	-	12	13	18	12	19
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	9	6	4	3	4	-
vanhusten huolto	7	8	12	4	20	7
alkoholipolitiikka	-	-	1	1	-	-
terveyden- ja sairaanhoito	18	14	13	17	10	20
jokin muu	-	-	1	1	1	2
ei osaa sanoa	11	3	2	3	4	9
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Lkm	19	33	129	174	111	29

6.3

Peruskoulutus, ammattikoulutus

Toiseksi tärkein menokohde	Peruskoulutus			Ammattikoulutus				
	kansak.	keskik.	yo.	ei amm. koul.	amm. kurssi	amm. koulu	opisto	yli-opisto
sairausvakuutus	6	9	10	10	6	8	4	12
lapsiperheiden tukeminen	13	12	13	12	13	9	15	19
kansaneläkkeet	9	4	7	5	11	4	6	12
työttömyyden torjunta	11	18	10	14	12	17	10	7
ympäristönsuojelu	5	8	8	6	7	7	5	10
työeläkkeet	6	4	2	5	3	8	1	6
asuntopolitiikka	10	17	19	15	13	13	20	12
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	5	4	1	5	3	2	3	3
vanhusten huolto	13	12	4	10	8	12	17	2
alkoholipolitiikka	0	-	1	-	-	2	-	-
terveyden- ja sairaanhoito	18	9	17	11	21	13	15	11
jokin muu	1	1	1	-	2	1	1	-
ei osaa sanoa	4	3	6	7	-	3	2	6
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
Lkm	211	169	115	169	121	95	67	37

6.4

Tulot, tiedontaso

Toiseksi tärkein menokohde	Tulot			Tiedontaso		
	-4000	4001-10000	10000-	heikko	keskink.	hyvä
sairausvakuutus	8	8	9	6	8	11
lapsiperheiden tukeminen	12	12	13	16	10	13
kansaneläkkeet	7	8	5	4	10	7
työttömyyden torjunta	17	13	8	18	10	11
ympäristönsuojelu	9	5	11	5	8	7
työeläkkeet	3	5	10	3	4	7
asuntopolitiikka	12	18	13	15	16	12
työkykyä ylläpitävä kuntoutus	6	3	3	5	4	2
vanhusten huolto	11	11	10	10	10	11
alkoholipolitiikka	-	1	-	1	-	1
terveyden- ja sairaanhoito	10	15	15	11	15	18
jokin muu	1	1	-	1	1	-
ei osaa sanoa	4	2	4	6	4	1
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Lkm	155	205	73	157	206	132

7
MIELIPITEET ELÄKKEIDEN TASOSTA, %.7.1
Vanhuuseläke

	Eläkettä pitäisi				Yht.	Lkm
	korottaa	säilyttää nykyisellään	pienentää	ei osaa sanoa		
Kaikki	66	30	0	4	100	495
Sukupuoli						
naiset	70	26	-	3	100	259
miehet	61	33	1	5	100	236
Ikä						
15-24	62	32	1	5	100	94
25-34	72	25	1	2	100	103
35-49	70	27	-	3	100	125
50-64	61	34	-	5	100	97
65-	63	31	-	5	100	76
Sosiaaliryhmä						
maanv.	56	33	-	11	100	19
yritt.	67	27	-	6	100	33
toimih.	66	33	-	2	100	129
työnt.	73	23	1	3	100	174
eläkel.	61	33	-	6	100	111
muut	55	43	-	2	100	29
Peruskoulutus						
kansak.	65	30	-	4	100	211
keskik.	73	23	-	3	100	169
yo.	57	38	1	4	100	115
Ammattikoulutus						
ei amm. koul.	65	30	0	5	100	169
amm.kurssi	66	30	-	4	100	121
amm.koulu	75	22	-	3	100	95
opisto	67	30	-	3	100	67
yliopisto	46	45	3	6	100	37
Tulot						
-4000	67	29	1	3	100	155
4001-10000	71	26	-	3	100	205
10000-	61	36	-	3	100	73
Tiedontaso						
heikko	68	23	1	9	100	157
keskink.	65	33	-	2	100	206
hyvä	66	32	0	1	100	132

7.2
Työttömyyseläke

	Eläkettä pitäisi				Yht.	Lkm
	korottaa	säilyttää nykyisellään	pienentää	ei osaa sanoa		
Kaikki	40	45	3	12	100	495
Sukupuoli						
naiset	42	43	3	12	100	259
miehet	38	48	3	11	100	236
Ikä						
15-24	37	44	4	14	100	94
25-34	49	40	2	9	100	103
35-49	43	42	3	12	100	125
50-64	40	49	2	9	100	97
65-	28	52	4	16	100	76
Sosiaaliryhmä						
maanv.	32	44	-	24	100	19
yritt.	31	43	15	11	100	33
toimih.	34	55	4	8	100	129
työnt.	49	39	1	11	100	174
eläkel.	36	47	1	16	100	111
muut	52	31	7	11	100	29
Peruskoulutus						
kansak.	40	43	4	13	100	211
keskik.	45	44	2	9	100	169
yo.	33	50	4	12	100	115
Ammattikoulutus						
ei amm. koul.	44	41	4	11	100	169
amm.kurssi	38	49	2	11	100	121
amm.koulu	47	38	1	14	100	95
opisto	31	51	4	13	100	67
yliopisto	27	57	5	11	100	37
Tulot						
-4000	44	42	3	12	100	155
4001-10000	47	40	1	12	100	205
10000-	23	58	9	10	100	73
Tiedontaso						
heikko	46	31	3	20	100	157
keskink.	36	52	4	8	100	206
hyvä	39	51	3	8	100	132

7.3
Yksilöllinen varhaiseläke

	Eläkettä pitäisi				Yht.	Lkm
	korottaa	säilyttää nykyisellään	pienentää	ei osaa sanoa		
Kaikki	29	53	5	13	100	495
Sukupuoli						
naiset	31	53	3	13	100	259
miehet	26	53	8	13	100	236
Ikä						
15-24	17	62	8	14	100	94
25-34	26	58	7	9	100	103
35-49	36	45	4	15	100	125
50-64	39	49	1	11	100	97
65-	23	53	8	16	100	76
Sosiaaliryhmä						
maanv.	37	52	-	11	100	19
yritt.	33	43	16	8	100	33
toimih.	23	60	8	8	100	129
työnt.	36	47	2	15	100	174
eläkel.	26	52	4	19	100	111
muut	11	71	8	10	100	29
Peruskoulutus						
kansak.	34	45	4	16	100	211
keskik.	33	50	5	12	100	169
yo.	13	70	9	9	100	115
Ammattikoulutus						
ei amm. koul.	27	51	7	15	100	169
amm.kurssi	40	46	2	12	100	121
amm.koulu	30	53	3	14	100	95
opisto	21	61	7	10	100	67
yliopisto	10	73	9	8	100	37
Tulot						
-4000	28	52	7	13	100	155
4001-10000	32	52	2	14	100	205
10000-	19	59	14	8	100	73
Tiedontaso						
heikko	31	42	5	23	100	157
keskink.	29	56	5	10	100	206
hyvä	27	60	6	6	100	132

7.4
Osa-aikaeläke

	Eläkettä pitäisi				Yht.	Lkm
	korottaa	säilyttää nykyisellään	pienentää	ei osaa sanoa		
Kaikki	27	49	4	20	100	495
Sukupuoli						
naiset	28	51	3	18	100	259
miehet	26	47	6	22	100	236
Ikä						
15-24	13	59	7	21	100	94
25-34	27	45	6	22	100	103
35-49	35	47	3	15	100	125
50-64	36	43	1	19	100	97
65-	18	53	6	23	100	76
Sosiaaliryhmä						
maanv.	46	43	-	11	100	19
yritt.	17	51	9	23	100	33
toimih.	24	54	5	17	100	129
työnt.	33	44	4	20	100	174
eläkel.	25	48	2	25	100	111
muut	11	65	9	14	100	29
Peruskoulutus						
kansak.	33	43	2	22	100	211
keskik.	27	50	6	18	100	169
yo.	14	60	6	19	100	115
Ammattikoulutus						
ei amm. koul.	28	46	6	19	100	169
amm.kurssi	35	48	2	15	100	121
amm.koulu	25	47	3	25	100	95
opisto	18	58	4	20	100	67
yliopisto	13	57	7	23	100	37
Tulot						
-4000	22	48	7	23	100	155
4001-10000	32	49	1	19	100	205
10000-	22	58	8	13	100	73
Tiedontaso						
heikko	28	37	3	32	100	157
keskink.	26	54	6	13	100	206
hyvä	26	56	3	15	100	132

8
TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA YKSILÖLLISEN VARHAISELÄKKEEN SAAMINEN, %.

Saamisen ehtoja pitäisi

	lieventää	säilyttää nykyisellään	tiukentaa	ei osaa sanoa	Yht.	Lkm
Kaikki	28	46	15	12	100	495
Sukupuoli						
naiset	33	47	10	10	100	259
miehet	23	44	20	13	100	236
Ikä						
15-24	20	46	16	18	100	94
25-34	28	53	9	10	100	103
35-49	37	37	15	11	100	125
50-64	37	44	11	8	100	97
65-	12	50	26	12	100	76
Sosiaaliryhmä						
maanv.	28	29	19	24	100	19
yritt.	33	39	19	8	100	33
toimih.	27	49	15	8	100	129
työnt.	38	40	8	14	100	174
eläkel.	16	51	21	12	100	111
muut	10	60	19	10	100	29
Peruskoulutus						
kansak.	31	42	15	12	100	211
keskik.	31	46	13	10	100	169
yo.	18	51	17	14	100	115
Ammattikoulutus						
ei amm. koul.	30	43	15	13	100	169
amm.kurssi	26	50	15	8	100	121
amm.koulu	33	41	11	14	100	95
opisto	25	48	18	9	100	67
yliopisto	15	52	17	16	100	37
Tulot						
-4000	27	44	17	12	100	155
4001-10000	35	44	12	9	100	205
10000-	18	47	24	11	100	73
Tiedontaso						
heikko	28	40	13	18	100	157
keskink.	28	46	13	12	100	206
hyvä	27	51	19	4	100	132

⁹
TYÖELÄKEASIOIDEN HOITAMISEN VAIKEUS, %.

	Pystyy hoitamaan työeläkeasioitaan					Yht.	Lkm
	erittäin hyvin	melko hyvin	melko huonosti	erittäin huonosti	ei osaa sanoa		
Kaikki	3	46	39	7	6	100	495
Sukupuoli							
naiset	3	45	41	6	6	100	259
miehet	2	47	37	8	5	100	236
Ikä							
15-24	2	48	31	4	15	100	94
25-34	2	51	33	7	6	100	103
35-49	4	39	45	8	4	100	125
50-64	4	52	38	7	-	100	97
65-	-	43	46	8	4	100	76
Sosiaaliryhmä							
maanv.	6	53	31	-	11	100	19
yritt.	7	44	35	9	5	100	33
toimih.	2	50	38	6	4	100	129
työnt.	2	40	43	7	7	100	174
eläkel.	1	48	41	6	4	100	111
muut	3	60	18	11	7	100	29
Peruskoulutus							
kansak.	2	47	40	7	4	100	211
keskik.	3	43	42	4	8	100	169
yo.	3	50	32	11	5	100	115
Ammattikoulutus							
ei amm. koul.	3	46	37	7	8	100	169
amm.kurssi	3	43	48	3	3	100	121
amm.koulu	-	45	40	8	7	100	95
opisto	5	50	39	3	3	100	67
yliopisto	2	56	18	20	5	100	37
Tulot							
-4000	3	50	39	4	3	100	155
4001-10000	2	45	43	6	4	100	205
10000-	3	59	24	11	3	100	73
Tiedontaso							
heikko	4	44	37	6	9	100	157
keskink.	2	48	39	7	4	100	206
hyvä	2	46	40	7	5	100	132

10
ARVIO TALOUDELLISESTA TOIMEENTULOSTA ELÄKEAIKANA, %.

Tulee taloudellisesti toimeen eläkeaikana

	erittäin hyvin	melko hyvin	melko huonosti	erittäin huonosti	ei osaa sanoa	Yht.	Lkm
Kaikki	5	53	26	6	11	100	495
Sukupuoli							
naiset	5	50	26	8	12	100	259
miehet	4	56	26	4	9	100	236
Ikä							
15-24	3	52	22	4	19	100	94
25-34	4	51	31	7	7	100	103
35-49	4	51	29	8	8	100	125
50-64	1	56	28	5	10	100	97
65-	13	56	17	5	9	100	76
Sosiaaliryhmä							
maanv.	-	43	37	9	11	100	19
yritt.	7	52	21	8	12	100	33
toimih.	4	67	17	5	8	100	129
työnt.	2	40	37	8	13	100	174
eläkel.	9	59	19	4	9	100	111
muut	6	52	26	5	12	100	29
Peruskoulutus							
kansak.	3	49	31	7	10	100	211
keskik.	6	50	27	6	11	100	169
yo.	5	65	15	4	10	100	115
Ammattikoulutus							
ei amm. koul.	4	50	25	6	15	100	169
amm.kurssi	4	50	30	6	10	100	121
amm.koulu	6	48	35	4	7	100	95
opisto	4	59	21	8	7	100	67
yliopisto	8	81	2	3	5	100	37
Tulot							
-4000	4	48	28	9	10	100	155
4001-10000	5	52	30	5	8	100	205
10000-	8	73	13	4	3	100	73
Tiedontaso							
heikko	3	44	31	7	15	100	157
keskink.	5	55	23	7	10	100	206
hyvä	5	60	25	4	6	100	132

11
 MIELIPIIDE ELÄKKEEN RIIPPUVUUDESTA TYÖAIKAISISTA ANSIOISTA, %.

Onko eläkkeen ansioriippuvuus periaatteessa oikein

	kyllä	ei	ei osaa sanoa	Yht.	Lkm
Kaikki	56	36	7	100	495
Sukupuoli					
naiset	52	42	6	100	259
miehet	61	31	9	100	236
Ikä					
15-24	54	36	11	100	94
25-34	56	40	5	100	103
35-49	58	36	6	100	125
50-64	60	37	4	100	97
65-	52	34	14	100	76
Sosiaaliryhmä					
maanv.	51	39	11	100	19
yritt.	59	41	-	100	33
toimih.	65	30	5	100	129
työnt.	50	41	9	100	174
eläkel.	54	35	10	100	111
muut	63	34	3	100	29
Peruskoulutus					
kansak.	50	42	8	100	211
keskik.	53	38	9	100	169
yo.	72	24	4	100	115
Ammattikoulutus					
ei amm. koul.	50	39	12	100	169
amm.kurssi	54	41	5	100	121
amm.koulu	56	38	6	100	95
opisto	64	32	4	100	67
yliopisto	80	14	6	100	37
Tulot					
-4000	50	44	6	100	155
4001-10000	62	34	4	100	205
10000-	60	31	9	100	73
Tiedontaso					
heikko	48	39	13	100	157
keskink.	58	36	5	100	206
hyvä	63	33	4	100	132

12
 MIELIPIIDE TYÖELÄKEJÄRJESTELMÄN TARVITSEMISTA MUUTOKSISTA, %.

Tarvitseeko työeläkejärjestelmä muutoksia

	täysin kunnossa	suunnill. kunnossa	tarv. jonkin verran	tarv. paljon	ei osaa sanoa	Yht.	Lkm
Kaikki	8	37	41	9	6	100	495
Sukupuoli							
naiset	8	32	44	9	7	100	259
miehet	8	42	38	8	4	100	236
Ikä							
15-24	8	24	51	6	11	100	94
25-34	6	37	47	2	8	100	103
35-49	9	32	45	11	4	100	125
50-64	5	53	29	11	2	100	97
65-	13	41	28	15	3	100	76
Sosiaaliryhmä							
maanv.	7	29	39	15	11	100	19
yritt.	23	23	33	17	5	100	33
toimih.	5	36	50	4	5	100	129
työnt.	6	38	43	7	6	100	174
eläkel.	11	43	30	14	3	100	111
muut	9	31	43	3	14	100	29
Peruskoulutus							
kansak.	10	38	35	13	3	100	211
keskik.	6	35	47	6	6	100	169
yo.	7	37	43	5	9	100	115
Ammattikoulutus							
ei amm. koul.	12	34	34	12	8	100	169
amm.kurssi	3	39	48	9	1	100	121
amm.koulu	11	38	39	8	5	100	95
opisto	8	29	56	1	7	100	67
yliopisto	3	56	28	5	8	100	37
Tulot							
-4000	6	34	40	12	8	100	155
4001-10000	8	37	44	8	4	100	205
10000-	9	44	42	3	1	100	73
Tiedontaso							
heikko	6	34	40	12	8	100	157
keskink.	8	37	42	8	5	100	206
hyvä	10	40	40	5	5	100	132

HAASTATTELULOMAKE

A1. Mikä on ammatillinen koulutuksenne? (KORTTI A1)

Ei ammatillista koulutusta	17	1
Ammattikurssi, lyhyt ammattikoulutus, työn ohessa saatu koulutus		2
Ammattikoulu, teknillinen koulu		3
kauppakoulu tai näihin verrattava		4
Opistotason ammattikoulutus		5
Yliopisto- tai korkeakoulututkinto		6
Jokin muu		6

A2. Mitkä ovat kuukausitulonne veroja vähentämättä? (KORTTI A2)

alle 3 000 mk	18	1
3001 - 4000mk/kk		2
4001 - 5000mk/kk		3
5001 - 6000mk/kk		4
6001 - 7000mk/kk		5
7001 - 8500mk/kk		6
8501 - 10 000mk/kk		7
10 001 - 12 500mk/kk		8
12 501 - 15 000mk/kk		9
15 001 - 17 500mk/kk		10
Yli 17 500mk/kk		11
Ei osaa sanoa/ei halua sanoa		12

A3. Mikä on teidän oma ammattinne? (KORTTI A3)

Maataloustyönantajat, maatalousyksinäisyrittäjät	19	1
Muut työnantajat, muut yksinäisyrittäjät		2
Ylemmät toimihenkilöt		3
Alemmat toimihenkilöt		4
Työntekijät		5
Eläkeläiset		6
Opiskelijat		7
Muut		8

JOS ON AKTIIVI PALKANSAAJA, ELI RENGASTUS KYS. A3, KOHDAT 3 - 5

A4. Jos työnantajanne esittäisi palkkaneuvotteluissa tietyn suuruista rahasummaa työhön liittyviin uudistuksiin, niin miten haluaisitte sen käytettäväksi. Vastatkaa vain yhteen vaihtoehtoon. (KORTTI A4)

Palkankorotus	20	1
Eläkkeiden korotus		2
Työajan lyhentämien työssäoloaikana		3
Eläkeiän alentaminen		4
Ei osaa sanoa		5

A5. Entä kuinka kiinnostunut olette eläkeasioista yleensä? (KORTTI A5)

Erittäin kiinnostunut	21	1
Jonkin verran kiinnostunut		2
Ei kovinkaan kiinnostunut		3
Ei lainkaan kiinnostunut		4
Ei osaa sanoa		5

- A6. Sosiaaliturvan (esim. eläkkeet, avustukset, korvaukset, sosiaalipalvelut yms.) muodostavat erilaiset lakisääteiset etuudet. Miten mielestänne tällaisiin kohteisiin käytetään varoja nykyisin? Liian paljon, sopivasti vai liian vähän?

Liian paljon	22	1
Sopivasti		2
Liian vähän		3
Ei osaa sanoa		4

- A7. Sosiaalipoliittisia menokohteita rahoitetaan Suomessa verotuksella tai muilla lakisääteisillä maksuilla. Kuinka tärkeänä pidätte varainkäyttöä seuraaviin sosiaalipoliittisiin kohteisiin nykyisin? (KORTTI A7) Mikä menokohde on mielestänne TÄRKEIN? Mikä on TOISEKSI TÄRKEIN?

	TÄRKEIN		TOISEKSI TÄRKEIN	
Sairausvakuutus	23	1	24	1
Lapsiperheiden tukeminen		2		2
Kansaneläkkeet		3		3
Työttömyyden torjunta		4		4
Ympäristönsuojelu		5		5
Työeläkkeet		6		6
Asuntopolitiikka		7		7
Työkykyä ylläpitävä kuntoutus		8		8
Vanhusten huolto		9		9
Alkoholipolitiikka		10		10
Terveysten- ja sairaanhoito		11		11
Jokin muu kohde, mikä? _____		12		12
Ei osaa sanoa		13		13

- A8. Seuraavaksi puhumme työeläkejärjestelmästä Suomessa. Onko työeläkejärjestelmä mielestänne jo kunnossa vai tarvitseeko se muutoksia jossain suhteessa? (KORTTI A8)

On täysin kunnossa	25	1
On suunnilleen kunnossa		2
Tarvitsee jonkin verran muutoksia		3
Tarvitsee paljon muutoksia		4
Ei osaa sanoa		5

- A9. Tällä kortilla (KORTTI A9) on luettelo eräistä eläkkeistä ja korvauksista. Mitkä niistä voi saada työntekijäin eläkelain (TEL) perusteella?

	kyllä		ei ei osaa sanoa	
Yksilöllinen varhaiseläke	26	1	2	3
Asumistuki	27	1	2	3
Sairauspäiväraha	28	1	2	3
Varhennettu vanhuuseläke	29	1	2	3
Työttömyyseläke	30	1	2	3
Toimeentulotuki	31	1	2	3
Vanhuuseläke	32	1	2	3
Hoitotuki	33	1	2	3
Haittaraha	34	1	2	3

	kyllä		ei	ei osaa sanoa
Osa-aikaeläke	35	1	2	3
Tapaturmaeläke	36	1	2	3
Perhe-eläke	37	1	2	3
Eroraha	38	1	2	3
Rintamasotilaseläke	39	1	2	3
Työkyvyttömyyseläke	40	1	2	3

A10. Mitä mieltä olette seuraavaksi lueteltavien eläkkeiden tasosta? Pitäisikö näitä eläkkeitä korottaa, säilyttää nykyisellään vai pienentää?

	säilyttää		ei osaa		
	korottaa	nykyisellään	pienentää sanoa		
Vanhuuseläke	41	1	2	3	4
Työttömyyseläke	42	1	2	3	4
Yksilöllinen varhaiseläke	43	1	2	3	4
Osa-aikaeläke	44	1	2	3	4

A11. Pitäisikö työkyvyttömyyseläkkeen ja yksilöllisen varhaiseläkkeen saamisen ehtoja lieventää, säilyttää nykyisellään vai tiukentaa?

Lieventää	45	1
Säilyttää nykyisellään		2
Tiukentaa		3
Ei osaa sanoa		4

A12. Miten tavallinen ihminen pystyy mielestänne hoitamaan työeläkeasioitaan? (KORTTI A12)

Erittäin hyvin	46	1
Melko hyvin		2
Melko huonosti		3
Erittäin huonosti		4
Ei osaa sanoa		5

A13. Miten arvioitte tulevanne taloudellisesti toimeen eläkeaikanne? (KORTTI A12)

Erittäin hyvin	47	1
Melko hyvin		2
Melko huonosti		3
Erittäin huonosti		4
Ei osaa sanoa		5

A14. Onko Teidän mielestänne periaatteessa oikein, että eläkkeen määrä riippuu työaikaisista ansioista?

Kyllä	48	1
Ei		2
Ei osaa sanoa		3